

RETORNAR ALS ORIGENS DE SANTA CLARA LA PRIMERA GENERACIÓ DE CLARISSES-CAPUTXINES

VALENTÍ SERRA DE MANRESA

1. MOTS INTRODUCTORIS

En l'escaiença de la celebració dels VIII segles de l'inici de la *forma vitae*, que a partir de l'any 1212 començà a l'Úmbria Santa Clara d'Assís, oferim aquesta aproximació històrica¹ als orígens i primer desenvolupament de la reforma de les clarisses-caputxines; unes religioses que, amb la ferma voluntat de retornar a la radicalitat del primitiu ideari franciscano-clarià, a partir de l'any 1538 començaren a Nàpols, sota el guiatge de la dama catalana Maria Llorença Llong, la seva experiència de vida consagrada viscuda amb gran exigència. Alguns anys després, en el 1599, a la ciutat de Barcelona hi començà

1. Les sigles emprades més freqüentment es corresponen als següents arxius: ACMan (= Arxiu Conventual de les Caputxines de Manresa); ADB (Arxiu Diocesà de Barcelona); APCC (= Arxiu Provincial dels Caputxins de Catalunya); APost (= Archivum Postulationis Generalis FF. MM. Capuccinorum, Roma); BCRoma (= Biblioteca Centrale Cappuccini, Roma) i BHC (= Biblioteca Hispano-Caputxina, Barcelona). Les sigles de les publicacions periòdiques són: ASTar (= *Analecta Sacra Tarraconensia*, Barcelona); CollFr (= *Collectanea Franciscana*, Roma) i EstFr (= *Estudios Franciscanos*, Barcelona).

una experiència semblant el grup de les primeres caputxines catalanes que guià Àngela Serafina Prat.

Comencem l'article amb una brevíssima aproximació al context social i eclesial que originà la naixença del primer monestir de monges caputxines a la ciutat italiana de Nàpols. En efecte, al llarg del segle XVI es desenvolupà, principalment a Itàlia, una nova espiritualitat evangèlica, molt intimista i força afectiva, i alhora sensiblement atenta i oberta a les necessitats del proïsme. Aquesta nova espiritualitat féu néixer els famosos *monts de pietat* i motivà també l'estructuració dels hospitals d'inguaribles a les principals ciutats italianes, que foren fundats al servei dels més desvalguts i de les víctimes dels estralls epidèmics deguts a la propagació de les malalties infeccioses, com ara la sífilis que s'escampà a moltes poblacions durant les continuades guerres que assolaren l'Europa dels temps moderns.

Aquesta nova espiritualitat evangèlica, adés al·ludida, orientada envers Déu i el proïsme, fou ensenyada, fomentada i divulgada des d'aquests hospitals i oratoris italians. Les més importants i significatives d'aquestes entitats i noves associacions pietoses foren les *Compagnie del Divino Amore* que foren fundades inicialment a Vicenza l'any 1494 sota l'impuls de Bernardí de Feltre i, de manera més destacada, a Gènova per Ettore Vernazza i, una mica més tard, a Roma (San Girolamo della Carità), i a Nàpols. En aquesta darrera ciutat, la irradiació espiritual de la *Compagnia del Divino Amore*, que l'any 1519 havia fundat Ettore Vernazza, mogué a la dama catalana Maria Llorença Llong² –vídua d'un jurisconsult valencià al servei del rei Ferran el Catòlic– a orientar la seva vida a l'atenció dels malalts inguaribles³ i a fundar, poc després, l'any 1535, amb la col·laboració de Maria d'Ayerbe, duquesa de Termoli, el monestir de clausura titulat

2. En la documentació d'època hi consta *Llonch*, o bé italianitzat *Longo*. Darrerament alguns escriuen *Llonc*, però al llarg del present article escrivim *Llong*. Una primitiva biografia, redactada durant el segle XVII (dedicada a la Reina de França), ignora l'origen català de Maria Llorença Llong, i la fa napolitana, vegeu PAUL DE LAGNY, *La vie de la séraphique épouse [sic] de Jesus-Christ. Marie Lorence Le Long, napolitaine, première fondatrice des Religieuses Capucines*, Paris 1667, p. 2: «Cette vertueuse Dame nâquit à Naples, ville d'Italie».

3. Cf. A. FALANGA, *La Venerabile Maria Lorenza Longo. Fondatrice dell'Ospedale «Incurabili» e delle Monache Cappuccine in Napoli, 1463-1542*. Napoli: Laurenziana 1973.

de Santa Maria de Jerusalem,⁴ del Terç Orde franciscà,⁵ en el qual també hi va ingressar Maria d'Ayerbe.⁶

2. ELS INICIS DE LES MONGES CAPUTXINES A NÀPOLS

Les caputxines, sota el guiatge de la *Madre Longo*, comptaren fins l'any 1538 amb l'ajut espiritual del fundador dels teatins, sant Gaietà de Thiene,⁷ any en què el monestir fou posat sota la direcció espiritual dels framenors caputxins,⁸ uns religiosos franciscans de vida reformada que havien arribat a Nàpols el 1530. Sota la cura espiritual dels frares caputxins les religioses caputxines napolitanes adoptaren la Regla de Santa Clara, segons les Constitucions de la reforma de Santa Coleta o Colette de Corbie,⁹ un text legislatiu que l'any 1434

4. Cf. L. IRIARTE, «Origine e primo sviluppo delle clarisse cappuccine», dins *I Frati Cappuccini*, Vol. IV, Perugia 1992, pp. 1739-1743: «Il monastero napoletano di Santa Maria in Gerusalemme».

5. L. IRIARTE, *Ibid.*, p. 1741: «Il 19 febbraio 1535 Paolo III promulgava la bolla *Debitum pastoralis officii*, in virtù della quale la fondatrice era autorizzata a costruire, presso l'Ospedale degli Incurabili, un monastero di monache del Terz'Ordine di san Francesco sotto la Regola di santa Chiara. Tutte saranno ammesse senza dote. Vivranno in rigorosa clausura».

6. Amb un breu del Papa Pau III, del 24 de juny de 1536, s'atorgà a Maria d'Ayerbe d'ingressar al monestir fundat per Maria Llorença Llong. Aquest text pontifici fou editat per SAVERIO DA BRUSCIANO, dins *CollFr* 23 (1953) 225: «Breve di Paolo III, che concede a Maria Ajerbo di entrare nel monastero di Maria Longo. Roma, 24 giugno 1536».

7. Cf. BONAVENTURA DA SORRENTO, *I Conventi cappuccini della città di Napoli*, Sorrento 1889, p. 80: «Destinò per se e per le sue monache per Direttore, P. Spirituale e Confessore S. Gaetano Thiene, fondatore dei Chieri Regolari. Di poi per consiglio di questi surrogò i PP. Cappuccini, soggetando il suo monastero all'istituto dei medesimi Frati Cappuccini».

8. Cf. CUTHBERT OF BRIGHTON, *I Cappuccini. Un contributo alla storia della controriforma*, Faenza 1930, p. 133: «Fu durante il governo di Ochino che la Comunità delle Suore del Terz'Ordine di S. Francesco in Napoli, istituita da una signora spagnola Maria Longa, adottò la Regola di santa Chiara e istituì una nuova riforma di Clarisse ispirata alla vita e alle costituzioni dei Cappuccini. Le Cappuccine, come vennero poi chiamate, furono approvate da Paolo III il quale il 10 dicembre 1538 deputò i Cappuccini ad aver cura dei loro conventi in qualità di cappellani e di direttori spirituali».

9. Sobre Santa Coleta, o Colette de Corbie (1381-1447), vegeu l'estudi de l'Abbé DOUILLET, *Sainte Colette. Sa vie, ses oeuvres, son culte, son influence*. Paris: Lib. Téqui 1884.

havia rebut l'aprovació del ministre general dels framenors i, una mica més tard, en el 1458, la confirmació de la Santa Seu. Així, Llorença Llong i les religioses del primer monestir de clarisses-caputxines del món, a través de les Constitucions coletines, maldaren per tal de retornar a l'exigències expressades en la Regla de Santa Clara a partir d'una vivència radical i absoluta de la pobresa i, alhora, estructurant la vida comunitària, o fraterna, en la perspectiva franciscana de la primera època.

Cal assenyalar que la majoria de monestirs de clarisses, després de la mort de Santa Clara, en comptes de seguir la Regla Primera, o de Santa Clara, aprovada per Innocenci IV l'any 1253, adoptaren la Regla del Papa Urbà IV promulgada el 1263; un text legislatiu, aquest darrer, que féu minvar l'observança absoluta de la pobresa i, alhora, causà un notable descens del fervor primitiu que havia caracteritzat les primeres damianites o menoretetes.

A partir del segle XIV s'havia ampliat enormement el nombre de les clarisses a través de les noves fundacions. Tanmateix, amb aquesta creixença numèrica, també augmentà el nombre de possessions i rendes, algunes provinents de la devoció dels benefactors i protectors, i d'altres originades per l'aportació dels quantiosos dots de les sors que ingressaven als monestirs.

Amb l'ingrés de noies procedents dels estaments nobiliaris i de les cases reials, força sovint es consentí el luxe i la comoditat en la vida comunitària de les clarisses i, quan convingué, es féu a les dispenses pontifícies, àdhuc s'imitaren alguns dels costums establerts en els monestirs més antics de tradició benedictina i les clarisses començaren d'admetre a senyores de la noblesa que, quan ingressaven, ho feien acompanyades de les seves serventes per tal de prosseguir amb una vida d'autèntic luxe i senyoriu desenvolupat enmig de germanes senzilles i austeres, les autèntiques *menoretetes*, que s'escandalitzaven amb aquesta mena d'innovacions gens conformes amb l'esperit de Sant Francesc i Santa Clara.¹⁰ No mancaren, però, normes disciplinars destinades a acabar amb aquests abusos, però aquestes no arribaren a promoure autèntics moviments de renovació interior fins la reforma suscitada per Santa Colette de

10. Ho posà en relleu la franciscanista i catalanòfila J. R. WEBSTER, *Els franciscans catalans a l'edat mitjana. Els primers menorets i menoretetes a la Corona d'Aragó*, Lleida 2000, pp. 295-331.

Corbie (1406) i, sobretot, la impulsada per Maria Llorença Llong (1538) que, tot inspirant-se en les clarisses coletines i en l'austeritat de vida dels reformats caputxins, culminà amb l'estructuració de l'Orde de les clarisses-caputxines, tal com veurem al llarg d'aquest article.

Cal posar en relleu que els frares caputxins de la primera generació es resistiren d'assumir la direcció espiritual de les caputxines car això anava en contra de llur legislació,¹¹ ja que es necessitava el permís explícit de la Santa Seu per a poder visitar monestirs i atendre'ls espiritualment,¹² de manera que, per aquest motiu, els monestirs de caputxines foren posats sota la jurisdicció episcopal.

La incipient fundació de monges caputxines a Nàpols, a poc a poc, s'anà consolidant. En efecte, un breu del Papa Pau III del 30 d'abril de 1536 autoritzà poder ampliar el nombre inicial de dotze monges a trenta tres. A partir d'aquest moment, dit monestir napolità es coneix, popularment, com «il convento delle *Trentatrè*». Poc després, el 10 de desembre de 1538, el papa Pau III facultà a les caputxines napolitanes poder professar la Regla de Santa Clara i, malgrat la negativa dels frares, les mantingué sota la direcció espiritual dels framenors caputxins, car al Sant Pare li semblà convenient que fossin ateses espiritualment pels frares caputxins, ja que elles, semblantment, professaven l'observança estricta de la Regla seràfica.¹³ Més tard, un breu del Papa Pau IV del 4 de setembre de 1555, convertí les monges del monestir napolità de *Santa Maria in Gerusalemme* en les primeres clarisses-caputxines de l'Església.¹⁴

La fundadora, Maria Llorença Llong, havia nascut l'any 1463,

11. Cf. Z. BOVERIO, *Vita e gesti di Maria Longa*, Napoli 1853, p. 27: «Furono pregati i Cappuccini a riceverne la cura. La rifiutarono essi da principio costantemente, ordinando le loro Costituzioni, che non accettino cura alcuna, o governo di Monastero di Monache [...] di comun consenso fecero passaggio dalla Terza Regola di S. Chiara, alla prima e più stretta, e s'acquistarono il nome di Cappuccine».

12. Cf. V. CRISCUOLO, *I Cappuccini e le donne: la clausura dei conventi e l'accesso ai monasteri femminili*, Roma 1990, pp. 23-28.

13. Vegeu el motu proprio *Cum Monasterium* (Roma, 19 desembre 1538), del papa Pau III en el qual: «il pontefice affida ai cappuccini la cura della comunità di Santa Maria in Gerusalemme di Napoli», dins *I Frati Cappuccini*, Vol. IV, Perugia 1992, pp. 1798-1801.

14. Vegeu el breu pontifici *Alias Postquam* de Pau IV (Roma, 4 setembre 1555), dins *I Frati Cappuccini*, Vol. IV, Perugia 1992, pp. 1811-1813.

sembla, a la ciutat de Lleida¹⁵ i, per això, la documentació pontificia l'anomena *Mulier catalana*.¹⁶ D'ascendència nobiliària, era del llinatge familiar dels Llorens (o Llorenç) i s'emmaridà (possiblement l'any 1483), amb el jurista valencià Joan Llonch (o Llong).¹⁷ L'any 1506, dos anys després de la incorporació del Regne napolità a la corona catalano-aragonesa, Maria Llorença Llong s'establí a Nàpols amb el seu marit, on aquest hi exercia de Regent del Consell d'Aragó. L'any 1510, quan enviudà, es veié afectada d'una gravíssima malaltia inguarible, i acudint en aquesta circumstància, a tall de pelegrinatge, al santuari de Loreto s'hi féu llegir l'episodi evangèlic d'aquell paralític guarit pel Senyor; mentre l'escoltava, Llorença Llong experimentà, a l'instant, una renovada i extraordinària vitalitat que la dugué a la total curació. Al mateix santuari de Loreto demanà l'hàbit de terciària franciscana i, de retorn a Nàpols, optà per dedicar-se al servei dels malalts més pobres.

15. El text de la *Positio* indica que nasqué a Nàpols sense aportar, però, documentació que ho certifiqui: «La Serva di Dio nacque in Napoli nel mille quattrocento sessantatrè, ma ne ignoro il mese, e il giorno, da Andrea della nobilissima famiglia dei Longo», vegeu *Neapolitana Beatificationis [...] Mariae Laurentiae Longo. Summarium super dubio*, Roma 1892, p. 17: «De ortu, patria, parentibus et adolescentia Servae Dei». Tanmateix, no sembla pas possible que nasqués de la família Llong (aquest era el llinatge del marit!), ans més aviat semblaria que la fundadora de les caputxines hauria nascut a Lleida de la família dels Llorenç (d'ací el nom de Maria Llorenç o Llorença). De fet, més endavant, la *Positio* recollí una testimoniança sobre l'origen català de Maria Llorença Llong: *oriunda Catalana* (a més d'afirmar «che Maria Longo apparteneva ad una famiglia spagnuola di Catalogna, la quale venuta in Napoli godeva *pari nobilitate* con quella del marito»; *Ibid.*, p. 18 i p. 51). El famós cronista caputxí, Zacaries Boverio, en els *Annals de l'Orde*, publicats a Lió entre els anys 1632 i 1639, assenyalà l'origen hispà de Llorença Llong, vegeu Z. BOVERIO, *Vita e gesti...* p. 7: «Fu Maria Longa nativa di Spagna, e moglie di Giovanni [Longo], Regente della Cancelleria [...] Nacque Maria Longa gli anni circa 1463». El P. Eduard d'Alençon, arxiver general de l'Orde i historiador, escriví: «Che la Serva di Dio sia di origine catalana tutti lo confessano, ed il negarlo ci pare impossibile, giacché nei documenti Pontifici viene nominata: *mulier catalana*»; cf. *La Venerabile Serva di Dio Maria Lorenza Longo. Cenno biografico inedito scritto prima del 1600 dal P. Mattia Bellintani da Salò*, Napoli-Roma 1896, p. 9.

16. També, en alguns documents d'època fou qualificada de «nobilis catalana femina»; cf. *CollFr* 23 (1953) 166-167.

17. En el text de la *Positio* hi diu: «Sposandosi al Signor Giovanni Francesco Longo, segretario di Sua Maestà Cattolica, e Presidente del Sacro Regio Consiglio, uomo insigne per la pietà»; cf. *Neapolitana... Summarium Super Dubio*, Roma 1892, p. 27.

De fet, Llorença Llong, a més de la seva adscripció a l'espiritualitat franciscana, com a terciària, mantingué una estreta vinculació amb els cercles de renovació espiritual promoguts pels cercles del *Divino Amore*; una nova espiritualitat de tarannà humanista i evangèlic a la qual ja hem fet una breu referència més amunt. Com a terciària franciscana, i alhora com a membre de la *Compagnia dei Bianchi*, Llorença Llong es dedicà, juntament amb Vittoria Colonna i altres dames, al servei dels malalts inguaribles, especialment sifilítics, que es trobaven acollits a l'hospital napolità.

La fundadora de les caputxines, la venerable *Madre Longo*, morí a Nàpols l'any 1542 (segurament el dia 21 de desembre), als 79 anys d'edat, després d'haver fundat i marcat l'orientació del primer monestir de clarisses-caputxines que, al llarg dels segles, ha destacat per la radicalitat en l'observança de l'ideari espiritual de Santa Clara d'Assís, tal com es percep en els cerimonials i consuetes que s'han conservat,¹⁸ i tal com ho descriu el famós cronista de l'Orde caputxí, Zacaries Boverio de Saluzzo, al descriure'ns l'abstinència perpètua allí practicada, els dejunis quasi permanents, el silenci rigorós, les mortificacions i moltes altres pràctiques penitencials i ascètiques de les clarisses-caputxines napolitanes.¹⁹

L'any 1879, a Nàpols, es va promoure la beatificació de Maria Llorença Llong. Uns anys després, en el 1892, la Sagrada Congregació de Ritus publicà el decret d'introducció de la Causa, que fou aprovada pel Papa Lleó XIII.²⁰ Actualment s'ha reprès novament el procés.

3. TRES BIogrÀFICS I IRRADIACIÓ ESPiritUAL DE SOR ÀNGELA SERAFINA PRAT, FUNDADORA DE LES CLARISSES-CAPUTXINES A CATALUNYA

Així com la dama catalana Maria Llorença Llong inicià a Nàpols la branca caputxina dins de l'Orde de Santa Clara, també la manresana

18. BCRoma, *Modo di vivere e cerimonie, che osservano le Monache Capuccine di Napoli, che stanno nel Monastero di S. Maria di Gerusalemme, dette le trentatrè. Soto la cura de'PP. Capuccini*. Napoli: Per Novello de Bonis 1712.

19. Cf. Z. BOVERIO, *Vita e gesti...* p. 31: «Non mangiano mai carne, eccetto quando sono inferme, contentandosi di cibarsi con uova e latticini [...] digiunano ogni giorno, eccetto le Domeniche [...] Si levano a mezza notte al Matutino, fanno tre volte la disciplina, e si esercitano in molte altre mortificazioni».

20. Cf. A. FALANGA, *La Venerabile...* p. 127.

Àngela Serafina Prat, féu quelcom força semblant a Catalunya l'any 1599 amb la fundació d'un monestir a Barcelona, des d'on es propagaren les clarisses-caputxines arreu dels territoris hispans i americans.

Àngela Prat era filla dels pagesos Maties i Coloma.²¹ Nasqué, segons una vella tradició, dins l'estable d'una casa anomenada *el Trull*, situada al carrer de Talamanca de la ciutat de Manresa²² (on actualment hi ha edificat un monestir de caputxines), possiblement el dia 26 d'octubre de 1543, jorn en què fou batejada a la parròquia de Santa Maria de la Seu,²³ essent padrins de baptisme els mercaders Francesc i Àngela Ricart.²⁴ Era la filla major d'una nombrosa i cristiana família manresana, i segons els biògrafs antics, quan Àngela tenia vuit anys morí la seva mare i els seus padrins la col·locaren com a serventa, a

21. Cf. *Resumen de la Vida de la Venerable escrita por el Doctor Dalmau [= Naturalesa y Vida de Sor Àngela Serafina]*, Barcelona 1605; notes biogràfiques editades per I. TORRADEFLOT, dins *Crónicas de la Orden de las Monjas Capuchinas en España fundada por la Venerable Madre Sor Àngela Maragarita Serafina*, Vol. I, Manresa 1907, p. 318: «Sor Àngela Seraphina és filla lilegitima y natural de Mathia [Macià o Maties] Prats [sic, el cognom era Prat] pagès de la ciutat de Manresa, bisbat de Vich, y de Coloma, de aquell muller. Fonch nada en dita ciutat y baptizada en la iglésia collegiada de Santa Maria de la mateixa ciutat de Manresa a setse [26 !] del mes de Octubre de l'any de la nativitat del Senyor de mil cinc cents quaranta y tres».

22. APost, Sig. 47-3, *Copia Publica Transumpti Actorum Collationis Processus Ordinariae [...] super famae vitae, virtutum et miraculorum Servae Dei Angulae Margaritae Seraphinae, Fundatricis Monialium Capuccinarum in Hispania*, vol. II f. 25 r.: «La Serva di Dio Angula Margherita Serafina nacque nella città di Manresa, diocesi di Vich, provincia di Barcellona, nel Principato di Catalogna, il giorno 26 d'ottobre dell'anno 1543, da umili genitori, ma molto onorati».

23. APost, *Copia Publica Transumpti...* f. 229 v: «Ho letto la fede de battesimo della Serva de Dio nell'Archivio de la Chiesa Catedrale di Manresa, nella quale città essa nacque il ventisei d'ottobre dell'anno mille cinquecento quarantatré». Vegeu, també, S. PUIG, *La Madre Serafina. Breve relación de la maravillosa vida de la Venerable Sor Àngela Margarita Serafina, fundadora de las monjas capuchinas de España, a la luz de sus procesos últimamente remitidos a la Sagrada Congregación de Ritos*, Barcelona 1915, p. 2: «La recién nacida fué llevada el mismo día, 26 de octubre de 1543, siguiendo la cristiana usanza de aquellos venturosos tiempos, al hermoso templo de la Seo manresana para recibir».

24. Cf. I. TORRADEFLOT, *Crónicas...* Vol. I p. 328: «Fué padrino el venerable Francisco Ricart y madrina su hija Àngela». La padrina d'Àngela Prat, passats uns anys, professà al monestir de clarisses de Santa Maria de Jerusalem de Barcelona, vegeu S. PUIG, *La Madre Serafina...* p. 2: «Àngela [Ricart], doncella que fué después edificante monja clarisa del convento de Jerusalén de Barcelona».

Barcelona, a casa del mercader Salvador Molins,²⁵ al carrer dels Canvis Vells. Allà treballà «per temps de setze anys continúos, ocupant-la de ordinari en cosir y brodar y trevallar de sas pròpies mans».²⁶ Més aviat, però, semblaria que acudí a Barcelona durant l'any 1559, als 16 anys d'edat, quan el seu pare es casà en segones núpcies, segons els resultats de les minucioses investigacions documentals efectuades ran la represa del procés de beatificació.²⁷

A la Ciutat Comtal, Àngela Prat hi treballà, doncs, amb gran fidelitat i dedicació, com a serventa, una colla d'anys, i atès que era molt bonica de rostre i de bella figura,²⁸ diversos nois la volien seduir, però ella els defugia sempre, especialment a un jove de la noblesa a qui, amb fermesa, «lo discacció lasciandolo scornato».²⁹ També a un altre jove que la volia violar, ella se'n escapolí ficant-se, expressament,

25. Cf. P. DALMAU, *Naturalesa y Vida de Sor Àngela Serafina*, Barcelona 1605: «Essent de edat de vuyt anys determinaren <a>portar-la en la present ciutat de Barcelona y encomanarla al honorable M[onsenyor] Salvador Molins, mercader, y a la senyora Isabel Molins muller sua»; dins I. TORRADEFLOT, *Crònica...* Vol. I p. 318.

26. Cf. I. TORRADEFLOT, *Ibid.* pp. 318-319.

27. Cf. S. PUIG, *La Madre Serafina...* p. 7: «Era el año 1559 cuando se trasladó a Barcelona, colocándose al servicio del honorable mercader Salvador Molins y de su esposa Isabel, que vivían en la calle de Cambios Viejos, en cuya compañía perseveró durante otros diez y seis años consecutivos, desempeñando las tareas domésticas».

28. El jesuïta Joan-Pau Fons descriví així la seva figura: «Fué de estatura más que mediana y bien tallada, su hermosura muy rara, y la puso en hartos aprietos cuando estaba en su flor, aunque después de las continúas enfermedades, ayunos y penitencias, marchita se deshizo que parecía muerta en vida, y casi milagro el poderse tener en pie. Su rostro tenía muy blanco, grave y modesto; componía a quien la miraba; la frente harto grande, los ojos negros y bellos, las cejas altas y arqueadas, la nariz aguileña, las mejillas algo largas, pero espectables, su boca un tantito grande sin fealdad ninguna, los labios algo bellos, las manos muy blancas y largas, ágiles para cualquier labor. En todas sus acciones era por extremo airosa y agraciada sin afectación; en su hablar muy concisa, ahorrando palabras; en el andar muy grave y modesta»; semblança recollida per I. TORRADEFLOT, dins *Crònica...* Vol. I pp. 251-252.

29. APost, *Copia Publica Transumpti...* f. 157 r: «A motivo della sua rara bellezza fu tentata in molte guise uscendo vittoriosa in tutte le occasioni. Una volta vi era un giovane nobile che cercava tutte le occasioni per assolvere la Serva di Dio; vedendo che non gli riusciva di portare a capo le sue disoneste intenzioni dentro la casa di lei, l'aspettò in certa strada, dove soleva essa passare per adempiere ai suoi doveri di servente, e la sollecitò, ma essa con gran prontezza ed energia lo discacciò lasciandolo scornato»; ací *scornato* en el sentit de *beffato*.

dins d'un clot de llot i aigües fètides,³⁰ per tal d'evitar que el jove n'abusés sexualment. Ací cal esmentar, també, el cas d'aquell eclesiàstic a qui Àngela Prat esgarrapà fortament el rostre, al defensar-se'n, quan aquest la volia violar, deixant-lo ben confós i avergonyit,³¹ tal com ho descriví, amb força detalls, el jesuïta Joan-Pau Fons:

Quiere la malicia de nuestros tiempos, que algunos Eclesiásticos, olvidados de su profesión [...] Uno de ellos de grado, y dignidad, anduvo muy divertido, procurando por todas las ocasiones alcançar la honesta donzella; azechava adonde iva, salíale al encuentro, decíale palabras halagueñas [...] No salió tan medrado de la refriega otro Clérigo, que no menos que el primero iva perdido por Ángela, deseoso de satisfacer su torpe apetito. Sabiendo que iba al huerto, se adelantó, y escondido esperó el lance, vino la cándida donzella sola [...] salió al punto el atrevido Clérigo, y con ímpetu bestial, afierra la donzella, jurando y pro-

30. Cf. J. P. FONS, *Historia y Vida de la Venerable Madre Ángela Margarita Serafina, fundadora de las Religiosas Capuchinas en España [...] Dedicarla a la Christinísima Magestad de Doña Ana de Austria, Reyna Madre de Francia, la Abadessa y Religiosas de su Primario Convento de Santa Margarita la Real de Barcelona*. Barcelona: En casa de Maria Dexen 1649, f. 6: «En otra ocasión bolviendo a casa, la aguardava al passo otro mal hombre, para hazer presa de su honestidad. Viéndole Ángela, para desviar el encuentro, se metió por un lodazar de aguas suzias, teniendo por menos inconveniente ensuziar sus vestidos y cuerpo con lodo, que su virginidad y espíritu con pecado».

31. En començar el segle xx, quan el canonge manresà Ignasi Torradeflot reedità la biografia que P. Joan-Pau Fons escriví de la fundadora de les caputxines, per prescripcions de la censura eclesiàstica, ometé aquest passatge sobre l'intent de violació per eclesiàstics: «Juzgando inoportuna la copia de los demás episodios que el P. Fons refiere en este capítulo acerca de esta materia que podrían resultar improprios para las almas buenas que leen esta historia, los pasamos por alto, obedeciendo al juicio e indicaciones del prudente censor»; I. TORRADEFLOT, *Crónicas...* Vol. I p. 10. En el resum de la biografia que escriví el P. Fons, i que fou publicada l'any 1743 pel framenor Joan Fogueres, encara hi mantingué aquest passatge sense indicar, però, específicament que es tractava d'un clergue: «Era Ángela de cuerpo y alma hermosa [...] Acometióle su pureza virginal, tomando por instrumento de combate personas de muchos estados, que debiendo ser los más puros, no repararon manchar los candores de su profesión, persiguiendo de aquella doncella Ángela su Angélica virginidad. Uno destos fue de Dignidad y Grado, el qual cebado en las obcenidades de su torpe apetito»; J. FOGUERES, *Epítome de la Admirable Vida de la V. M. Sor Ángela Margarita Serafina, fundadora de Religiosas Capuchinas en España y de otras de sus primeras hijas*, Barcelona 1743, pp. 11-12.

testando [h]avía de condecender con él [...] Con ánimo varonil, y esfuerzo Divino, peleó tan valiente en defensa de su honestidad, que ya con los puños, ya con las uñas arañando, sacudió de sí aquel suzio monstruo, dexándole el rostro afeado y teñido de su propia sangre, y para muchos días tan desfigurado, que no osava salir en público [...] Así se vence el espíritu de la fornicación, luchando, arañando, no jugando.³²

Tot i el gran desig d'Àngela Prat de fer-se religiosa (a imitació de Sor Àngela Ricart, la seva padrina), influïda segurament per les pressions del seu pare Matias Prat i de la seva madrastra Eufrasina i, també, molt possiblement, per les pressions de la família Molins,³³ després de prestar 16 anys de serveis domèstics a l'esmentada família, als 32 anys d'edat, es casà a Barcelona, *per obediència*,³⁴ el dia 15 de maig de 1575 amb el sastre Francesc Serafí. Com a casada, i segons els costums de l'època, prengué el cognom del marit: *Serafina*. El matrimoni fou registrat en els llibres de la parròquia barcelonina de Santa Maria del Mar.³⁵ Malgrat els tractes brutals del seu marit (molt

32. Cf. J. P. FONS, *Historia y vida*, Barcelona 1649, f. 8. Semblantment, l'edició estampada l'any 1653 per Caterina Mathevad recollí, també, aquest intent de violació per un clergue que s'esmenta en la primera edició de 1649, estampada per Maria Dexen. Tanmateix, l'any 1907, el censor del bisbat de Vic, en preparar-se la reedició d'aquesta antiga biografia, com ja s'ha dit, ordenà a Mn. Torradeflot que ho llevés del text.

33. Cf. I. TORRADEFLOT, *Crónicas...* Vol. I p. 15: «Sus deseos eran de entrar en Religión y consagrarse del todo a Cristo y tomarle por su único y dulce Esposo. Concibiólos con la comunicación que tenía con una Religiosa del Convento de Jerusalén de Barcelona, del Orden de Santa Clara [...] Viendo los señores que no podían inclinarla a tomar marido, dieron razón a sus padres, para que la apretasen».

34. Segons ho manifestà, alguns anys més tard, a la seva secretària Sor Isabel Astorch: «movida tan sólo por obediencia», cf. *La vida de mi Madre Àngela Margarita Serafina, fundadora de las Capuchinas de España, en la ciudad de Barcelona del horden [sic] de Nra. Madre Sta. Clara*; recollit per S. PUIG, *La Madre Serafina...* p. 11. A tall de complement, vegeu J. FOGUERES, *Epítome...* Cap. IV: «Tratan de casar a Àngela. Resiste el casamiento, que después, obediente a sus padres, acepta; y trabajos que padece en compañía de su marido».

35. APost, *Copia Publica Transumpti...* f. 230 v: «Ho letto la fede matrimoniale in quell'Archivio...». El casament tingué lloc a Santa Maria del Mar el dia 15 de maig de 1575. El reverend Ignasi Torradeflot aportà la transcripció de la partida matrimonial, malaguanyadament destruïda durant la revolta del juliol de 1936: «Diumenge a xv de dit [maig de 1575], per mi pere joan roig, prevera de la present sglésia, fonch sposat Francesch Serafí, sastre de la present ciutat, ab na Àngela,

mundà, carnal i jugador,³⁶ que àdhuc intentà matar-la en un descampat de Montjuïc),³⁷ ella fou tothora una esposa dolça i afectuosa.³⁸ En l'estat matrimonial, Àngela Serafina visqué a les poblacions de Barcelona, Vilafranca del Penedès³⁹ i, des de les darreries de l'any 1581, a Manresa,⁴⁰ ciutat nadiua d'Àngela on hi va morir el seu espòs el dia 15 de setembre de l'any 1582,⁴¹ després d'una vida molt mundana i dissoluta.⁴²

El canonge Pere Dalmau descriuí la vida matrimonial de la futura fundadora de les caputxines talment com una veritable creu i un turment continuat,⁴³ que avui en diríem un cas de violència domèstica. Del matrimoni en nasqueren tres fills,⁴⁴ dels quals només en

donzella filla de matia[s] prat de manresa, en presència de mn. miquel mongay, notari de barcelona, y de mestre pere vilalta, sastre, y de molts altres. És la llicentia de la Seu a VII de maig 1575»; I. TORRADEFLOT, *Crónicas...* Vol. I p. 342.

36. El framenor Joan Fogueres remarcà que Francesc Serafi: «en las costumbres [era] un demonio, perverso, jugador, lascivo, alocado»; J. FOGUERES, *Epítome...* p. 18.

37. Cf. S. PUIG, *La Madre Serafina...* p. 12: «Una vez la llevó a la montaña de Montjuich para asesinarla».

38. APost, *Copia Publica Transumpti...* f. 230 v: «Fu sposa umile é affettuosa, malgrado il tratto brutale del suo marito, col quale visse circa sette anni, soffrendo molto con esso».

39. Cf. I. TORRADEFLOT, *Crónicas...* Vol. I p. 345: «Resolvió pues [Francesc Serafi, en la primavera de 1580] irse a Villafranca del Panadés y así lo ejecutó, y su esposa le siguió; y allí se acompañó con gente de mala vida, siendo para la santa motivo de aflicción cruelísima».

40. Cf. I. TORRADEFLOT, *Ibíd.* p. 348: «Llegados a Manresa alquilaron una casa en la calle del Borne en donde Serafi abrió sastrería y en ella murió».

41. El reverend Ignasi Torradeflot transcriví l'acta de defunció de Francesc Serafi, registrada a l'arxiu parroquial de la Seu de Manresa, i actualment perduda per mor de la revolució del juliol de 1936: «Dissapte als xv del mes de setembre 1582 morí mestre Francesch Serafi, sastre, a les 4 hores del vespre en una casa que tenia llogada en lo born de la ciutat de Manresa essent casi de xxxvi anys. Sepultat diumenge fora lo portal de St. Antoni junt a l'aiguera de la sagristia»; I. TORRADEFLOT, *Crónicas...* Vol. I p. 348.

42. Segons una testimoniança aportada per Sor Isabel Astorch, i recollida per Ignasi Torradeflot: «Se contagió o pegó la ponzoña que causa la vida disoluta: *li donaren verí*, escribe en catalán la secretaria»; *Ibíd.* pp. 345-346. El jesuïta Joan Pau Fons descriuí el marit d'Àngela Serafina com a un home: «perverso, jugador, carnal, alocado; vicios que cada cual basta para convertir al hombre en demonio»; J. P. FONS, *Historia y vida*, Barcelona 1649, f. 12.

43. Cf. *Resumen de la vida de la Venerable*: «Aportàs de continuo una creu, com era tenir lo marit molt descuidat, de manera que per sos descuits passava ella molt mala vida, y tot ho prenia ab paciència y ne feya gratias al Senyor», editat per I. TORRADEFLOT, dins *Crónicas...* Vol. I p. 319.

sobrevisqué una filla, Bàrbara, que es féu religiosa franciscana el 26 de desembre de 1593, prenent el nom de Sor Estefania en el monestir de Santa Isabel de Barcelona, de terciàries regulars.⁴⁵ La pròpia Àngela Serafina confidencià a la seva filla Bàrbara que, Francesc Serafí, el seu marit, la tractà amb molta crueltat durant els anys de matrimoni:

Ya ves, hija mía, lo que padecí siendo casada; niña eras entonces, pero los trabajos míos eran tales y el mal tratamiento de tu padre conmigo tan cruel, que se dejaban bien conocer; jamás vi su cara alegre, una palabra amorosa oí jamás de su boca, sereno día no amaneció a mis ojos en su compañía, hízome criada y aun esclava de sus amigas,⁴⁶ y otras cosas sufrí que pudiera contarte y las callo por no referir pecados de mi marido y padre tuyo.⁴⁷

Poc després d'enviudar, Àngela Serafina, en companyia de la seva filla Bàrbara obrí, a Manresa, un establiment de *costura* per a noies, que situà a casa d'Elionor de Peguera, al carrer de Sobrerroca,⁴⁸ allí hi ensenyà de cosir i de brodar, duent, alhora, una intensa vida de

44. APóst, *Copia Publica Transumpti...* f. 230 v: «La Serva di Dio ebbe tre figli. I due primi Francesco e Barbara, gemelli, furono battezzati in Santa Maria del Mar di Barcellona il 2 d'ottobre del 1576; ho letto le loro fedi. Il terzo che fu una bambina chiamata Angela, nacque e fu battezzata in Villafranca del Penedés ai 15 febbraio del 1581 [...] La figlia Barbara fu Religiosa». Segons el reverend Pere Dalmau, el fill s'anomenava Pere-Pau: «Lo fill se anomenà Pere Pau, lo qual visqué quatre mesos, y la filla bessona se anomenà Bàrbara a la qual N. Senyor ha donat vida y ha pres lo estament que aquí baix se dirà; y la altra filla se anomenà Àngela la qual nasqué en Vilafranca del Penedés»; P. DALMAU, *Naturalesa y Vida de Sor Àngela Serafina*, Barcelona 1605; dins I. TORRADEFLOT, *Crónicas...* Vol. I p. 318. També en les darrerres biografies s'esmenta que el fill es deia Pere-Pau: «Sus tres hijos, Pedro Pablo y Bárbara, gemelos, bautizados en la parroquial iglesia de Santa María del Mar en 1576, y Ángela, que nació en 1581 en Villafranca del Panadés»; S. PUIG, *La Madre Serafina...* p. 13.

45. Sembla que fou «el día 17 de septiembre del año 1591, fiesta de las Sacratísimas Llagas de san Francisco de Asís»; S. PUIG, *La Madre Serafina...* p. 52.

46. Cf. S. PUIG, *Ibíd.*, p. 12: «La obligó a servir heroicamente a su propia concubina, que, cruel y pérfidamente, llevó a vivir bajo el mismo techo de la santa esposa».

47. Cf. S. PUIG, *Ibíd.*, p. 10: «Palabras de la sierva de Dios a su hija Bárbara».

48. Cf. S. PUIG, *Ibíd.*, p. 14: «A la muerte de su esposo, Àngela Serafina, para remedio de su pobreza y sustento de su tierna hija, abrió *costura* de niñas en la habitación de la casa señorial de la calle de Sobrerroca, que al efecto le cedió su caritativa dueña D. Eleonora de Peguera».

pregària i penitència⁴⁹ sota la direcció del reverend Cristòfor Dalmau.⁵⁰ En aquest període, durant els anys 1582 al 1588 viscuts com a vídua a Manresa, Àngela Serafina, malgrat els aspres dejunis i penitències que practicà,⁵¹ fou fortament atacada per temptacions diabòliques,⁵² a més de sofrir fortes sequedats i desolacions internes.⁵³ Per altra banda, fou, tanmateix, agraciada amb intenses experiències espirituals i místiques, que van causar l'admiració dels seus conciutadans⁵⁴ i que

49. Cf. S. PUIG, *Ibid.*, p. 16: «Ayunaba diariamente en estos años, que fueron como su noviciado; comía sólo una vez y ésta por la tarde; su comida y colación, que iban juntas, eran un poco de ensalada sin aceite ni sal, con sólo vinagre y una rebanada de pan, y bebía una sola vez agua. Otras veces, dejando las hierbas, comía con el pan alguna fruta, por manera que su comida era un continuo ayuno, más para no morir que para sustentar la vida [...] La maceración de su cuerpo era igual y aun mayor que su abstinencia; tomaba a los principios tres disciplinas cada semana; lunes, miércoles y viernes; añadió después cada día otra tan terrible y sin piedad, que dejaba su cuerpo bañado de sangre».

50. Aquest sacerdot havia nascut a Manresa l'any 1552. Un germà seu, Pere Dalmau, nat l'any 1560, també sacerdot, fou canonge de Barcelona i bon amic de Sor Àngela Serafina i de les primeres caputxines, fou l'autor del *Dietari de todas las cosas que se són fetas y sucehidas del primer dia que's fundà y erigí dit monestir [de Santa Margarida] fins a la present jornada*, editat per I. TORRADEFLOT, dins *Crónicas...* Vol. I, p. 316.

51. Cf. J. FOGUERES, *Epítome...* p. 36: «Ayunaba en estos años que estuvo en Manresa (que eran como su noviciado) cada día; comía una sola vez, y era a la tarde, con escasez tanta, que solo en una ensalada con vinagre, sin sal ni aceyte consistía su desayuno, o bien en muy poco pan con una naranja. La maceración de su cuerpo era igual, y aun mayor que su abstinencia: tomaba a los principios tres disciplinas cada semana, Lunes, Miércoles y Viernes. Añadió después cada día otra tan terrible y sin piedad, que dexaba su cuerpo y paredes bañadas y teñidas de sangre; y no obstante ser estas penitencias tan terribles, llevaba de continuo un áspero cilicio, y algunas veces un cadena a raíz de sus carnes».

52. Cf. S. PUIG, *La Madre Serafina...* p. 16: «Sobrecogíala frecuentemente el demonio con espantosos ruidos y medrosas interrogaciones cuando estaba en oración; hacíaesele enconradizo al salir de comulgar, y, no satisfecho con sus estériles tentativas, le exageraba la pobreza y la oscuridad que la torturaban, o la tentaba de vanagloria y presunción».

53. Cf. J. FOGUERES, *Epítome...* Cap. VI: «Forma de vida de Serafina, y sequedades con que en la oración la trata el Señor, y ejercicios rigurosos de penitencia».

54. ACMAN, *Libro de la Fundación*, f. 14: «Todos los Consellers y Jurados la conocían personalmente y la admiraban, recordando todavía su vida penitente y santa, y los raptos admirables con que edificó a esta Ciudad por los años de 1582 hasta el 1588». Semblantment, el patrici manresà Maurici Pons, en una carta escrita a les caputxines de Barcelona, posà per escrit alguns records d'infantesa, tot manifestant: «Haber vivido [Àngela Serafina] en ésta, mi casa, y en un departamento de ella que

trobem recollides en les biografies⁵⁵ i, sobretot, acuradament descrites en el text del procés de beatificació.⁵⁶

En les actes d'aquest procés no s'oculta pas que, a semblança de la majoria de les dones espirituals del seu temps, Àngela Serafina fou examinada, des de la sospita, pels inquisidors⁵⁷ del Sant Ofici que es mostraren força encuriosits pels èxtasis freqüents d'Àngela Serafina⁵⁸ i, en especial, molt sorpresos pel seu esperit de profecia⁵⁹ i de curació, a voltes exercit de faisó semblant als dels *curanderos*

tengo en gran estimación, haberle hecho el Señor [a Àngela Serafina] merced de los primeros éxtasis y elevaciones que tuvo en sus comienzos, de los cuales, aunque entonces era yo de tierna edad, guardo el recuerdo»; carta de Maurici Pons a l'abadessa de les caputxines de Barcelona (Manresa, 9 d'agost 1636); editada per S. PUIG, dins *La Madre Serafina...* p. 19.

55. Per exemple, la biografia que escriví el canonge Sebastià Puig amb la nova documentació recollida ran la represa del procés de beatificació, hi compilà aquesta testimoniança: «Un general murmullo de admiración interrumpió de pronto los divinos misterios [...] Una mujer del pueblo que acababa de recibir el sagrado Cuerpo de Jesucristo aparecía en el aire, arrebatada en plácido éxtasis, radiante de luz, enajenados los sentidos y toda absorta en divina contemplación. Era la viuda Serafina [...] Volvió en sí Serafina y quiso retirarse a su casa, pero fué tanto el concurso de gente que la siguió, que algunas personas honradas se vieron obligadas a ampararla para que el vulgo, ansiosa de verla, no la atropellase, quedando la viuda tan corrida de verse así descubierta y seguida, que por espacio de tres días no se atrevió aparecer en público»; S. PUIG, *La Madre Serafina...* pp. 19-20.

56. APost, *Copia Publica super fama sanctitatis Servae Dei Angelae Margaritae Seraphinae*, ff. 68-71: «Degli Esercizi che la gloriosa Madre faceva in Manresa». El canonge Pere Dalmau manifestà que tots aquests raptés tinguts «en presentia de moltes personas», i eren per a «edificatió dels altres»; *Naturalesa y Vida de Sor Àngela Serafina*, Barcelona 1605; editat per I. TORRADEFLOT, dins *Crónicas...* Vol. I p. 319.

57. APost, *Copia Publica super fama sanctitatis...* ff. 83-86: «De come i Signori Inquisitori esaminarono le geste della Santa Madre». Vegeu, també, S. PUIG, *La Madre Serafina...* p. 21: «Cuando acertó a llegar a Manresa el Inquisidor, quien, a solitudes de la Ciudad y movido por los propios requerimientos de su conciencia, se resolvió a examinar el espíritu de la extática, convocando al efecto una junta de teólogos».

58. APost, *Copia Publica super fama sanctitatis...* f. 84 v: «Come la orazione dell'inclita Serafina era così fervorosa, così continua e così ardente [...] e come questi rapimenti erano così meravigliosi, così pieni di stupore e così continui, cominciaronsi a divulgare tra tutto il popolo, crebbe la sua fama, e si estese di maniera che i Signori Inquisitori del Santo Uffizio si accinsero a verificare se tutto quello fosse cosa finta o veritiera».

59. APost, *Ibid.*, ff. 142-147: «Dello spirito di Profezia che ebbe la gloriosa Madre».

populars.⁶⁰ Per tots aquests motius, i especialment per mor dels sovintejats desmais,⁶¹ raptés i levitacions, Àngela Serafina fou llargament examinada pels inquisidors durant més de set hores.⁶² Tanmateix, la coherència, autenticitat i la finor espiritual d'Àngela Serafina, féu possible que, l'any 1584 o 1585, el P. Arcàngel d'Alarcón⁶³

60. En alguns dels casos de guarició efectuats per la V. M. Serafina, sembla com si es tractés d'una mena de *curandera* popular, que recitava oracions per treure mals, vegeu A. RODRÍGUEZ DE URETA, *Vida de la Venerable Madre Sor Àngela Margarita Serafina*, Barcelona 1900, pp. 200-201: «Con ocasión de una enfermedad que atacó a Sor Úrsula de los Arcos, que más tarde fué fundadora del convento de Zaragoza, y hallándose ésta muy preocupada porque una grande inflamación en un pie la puso en grave estado; como todos los medicamentos internos, unturas y sangrías, parecían irritar más el mal, acercándose a ella, díjole la bendita Madre: *No temais, hija mía, que presto recobrareis la perdida salud. ¿Quereis que yo diga sobre el mal una oración?* Sí, por cierto, respondió la enferma. Comenzó la Madre Serafina su oración, y a cada estrofa el hinchazón disminuía, hallándose sana pocos días después. A otra religiosa curó del mismo modo unos granos feos y malignos que la estropearon el rostro; hizo sobre ellos la señal de la cruz y se vió libre de tamaña molestia». Sobre aquestes oracions guardores emprades pels *curanderos*, vegeu el *Breve compendio de misteriosas oraciones de gran virtud contra toda clase de males, tanto espirituales como corporales. Enriquecidas con varios privilegios e indulgencias y un gran renombre contra brujerías, encantos y venenos. Trasladado de un antiguo manuscrito de pergamino traducido del [H]Ebreo, Griego y Latino, venido de Egipto como un precioso tesoro, por el que se pueden librar, según sus misteriosos geroglíficos [sic] y santas palabras, los soldados de las balas, y además los cuatro Santos Evangelios, aumentado religiosamente con varias oraciones venidas de Jerusalén. Hecho en Roma*. Barcelona: Imp. Vda. Cristóbal Miró, s.d. La reforma tridentina esguardà aquestes pràctiques amb recel i sospita, vegeu P. CIRUELO, *Tratado en el qual se repruevan [sic] todas las supersticiones y hechizerías*, Barcelona 1628, pp. 106-118: «Las supersticiones que se ordenan para librar[se] los hombres de algunos males y peligros valiéndose de ensalmos para sanar las llagas, heridas y apóstemas, u otras cosas».

61. En la biografia que publicà l'escriptora Antònia Rodríguez de Ureta, a propòsit d'aquests desmais, en una nota a peu de pàgina s'indicà que: «Seméjase cuanto narramos a ciertos ataques de catalepsia, a los que están sujetos las personas débiles, como por la fuerza de las penitencias lo estaba Serafina»; A. RODRÍGUEZ DE URETA, *Vida de la Venerable...* p. 78.

62. APost, *Copia Publica super fama sanctitatis...* f. 85 r: «Nella stessa città di Manresa [...] Incominciarono a fare il controllo dello spirito della Santa Madre [...] Incominciò la prova, e l'esame non durò meno di sette ore continue».

63. Les antigues cròniques fundacionals de la Província de framenors caputxins de Catalunya, han considerat al P. Arcàngel d'Alarcon cofundador de les clarisses-caputxines: «Debemos añadir que el P. Arcángel puede ser considerado como cofundador de las Capuchinas de España, pues él fué quien examinó y aprobó el

li concedís de poder vestir l'hàbit de caputxina,⁶⁴ car ella freqüentava força l'església dels frares caputxins de Manresa on, segons la tradició, li parlà la imatge d'un Sant Crist, indicant-li que hauria de ser la fundadora de les monges caputxines.⁶⁵

En efecte, un grup de framenors caputxins, procedents de Nàpols, feia poc que s'havien instal·lat a Catalunya i, segurament, aquests deuriem parlar a Àngela Serafina –aquella dona intrèpida que volia vestir i viure com ells⁶⁶– que a la ciutat italiana de Nàpols, una dama catalana ja havia posat en marxa una experiència femenina de vida franciscana *a la caputxina* i, segons sembla, Àngela Serafina, a Manresa, vestida com a monja caputxina, però sense poder professar encara com a terciària,⁶⁷ començà d'entusiasmar-se per aquelles

espíritu de la Venerada Fundadora la Madre Serafina, y dándole acertadísimos consejos, le concedió poder vestir el por ella tan suspirado hábito capuchino, imponiéndoselo el mismo Padre Arcángel en Manresa»; *Biografía Hispano-Capuchina*, Barcelona 1891, p. 103.

64. Cf. I. TORRADEFLOT, *Crónicas...* Vol. I p. 357: «En el Breve de la fundación de la Orden, despachado por el Nuncio de su santidad en España el día 26 de mayo de 1599, se lee que en aquella fecha hacía quince años a poca diferencia que iba vestida de capuchina: *Ipsa quindecim annis in circa habitum, per moniales capuccinas Ordinis Minorum Sancti Francisci gestare solitum, gestat*. Según esta data, sería el 1584».

65. La crònica conventual de les caputxines de Manresa, recollí algunes testimoniancies d'aquest fet, vegeu a l'ACMan, *Libro de la Fundación, o Crónica del Monasterio...* f. 2: «En el altar mayor de la Iglesia de los Padres Capuchinos había una imagen de un Cristo Crucificado que hoy está en la capilla secreta de dicha Iglesia, contigua al altar mayor, la cual figura o imagen, según tradición antigua, han dicho algunas personas, entre otras Inés Quingles, que era muy devota de la Madre Serafina que se lo contó, [que] le había hablado en dicha iglesia de San Bartolomé, diciéndole que había de ser fundadora de Religiosas Capuchinas. Otro testimonio de aquel suceso admirable es el capuchino P. Mauricio de Mataró, de quien lo recogió la M. Catalina Sala, Abadesa del convento de Manresa, hija de esta Ciudad. La Madre Sala tomó el hábito capuchino en este convento de Manresa en abril de 1645».

66. BHC, *Manual Seráfico de las Monjas Capuchinas*, Saragossa 1909, p. 12: «Nuestra venerable Madre Àngela Margarita Serafina, primera Capuchina de España, cuyo espíritu seráfico la hizo un retrato vivo de nuestro P. San Francisco. Esta gran mujer, para fundar su Orden de Capuchinas, bien lo sabéis, que no tuvo otras Constituciones ni otra norma de vida más, que asimilarse a lo que hacían los PP. Capuchinos».

67. Segons Joan Fogueres, Àngela Prat no professà com a terciària fins el 26 de desembre de 1593; J. FOGUERES, *Epítome...* p. 80. De fet els frares caputxins, després d'una llarga polèmica amb els framenors observants, no pogueren estructurar

monges de Nàpols i de Roma que havien maldat per retornar al ver esperit de la *forma vitae* proposada per Santa Clara d'Assís.

En aquesta circumstància, durant els seus darrers mesos de sojorn a Manresa, Àngela Serafina, amb la ferma voluntat de poder seguir l'ofici diví, s'esforçà per aprendre de llegir sota la direcció d'un jove seminarista.⁶⁸ Finalment, l'any 1586 (o potser el 1588) es traslladà, de nou a Barcelona⁶⁹ en companyia del reverend Bernat Alboy, el jove clergue manresà que li havia ensenyat a llegir, i que també s'havia hostatjat a casa de Caterina Planes (que els acollí a petició dels frares carmelites de Manresa),⁷⁰ per tal de cursar Bernat Alboy a Barcelona els estudis de gramàtica llatina.

fraternitats del Terç Orde fins ben entrat el segle XVII, i només als llocs on no hi havia convent d'observants. A propòsit d'aquesta qüestió, vegeu V. SERRA DE MANRESA, «Els terciaris franciscans a l'època moderna (segles XVII i XVIII), *Pedralbes* 14 (1994) 96: «Poc després de la declaració solemne del Papa Urbà VIII, en la qual reconeixia els frares caputxins com a legítims fills de Sant Francesc, el 1627, amb la butlla *Salvatoris nostri* [...] els menors caputxins començarien d'admetre ja fraternitats del Terç Orde a les seves esglésies conventuals, la qual cosa comportà greus dificultats amb els menors observants, que es creien, malgrat les declaracions pontificies, amb l'exclusiva de vestir l'hàbit franciscà als seglars».

68. Cf. I. TORRADEFLOT, *Crónicas...* Vol. I p. 355: «Mientras vivía en la casa Peguera, los últimos tiempos de su residencia en Manresa, conociendo la falta que le haría el no saber leer, para la realización de su grandioso proyecto en orden a la fundación de capuchinas (por que la orden de mujeres tiene su breviario y su rezo diario como los frailes) se propuso aprender de leer; su maestro fué el estudiantito Bernardo Alboy». Pel que fa a la correspondència epistolar, com que no sabia escriure, se serví de la seva secretària, Sor Isabel Astorch: «A los cuarenta años enseñóle a deletrear el estudiante [Bernardo] Alboy, y para escribir hubo de servirse del auxilio de su secretaria [Isabel] Astorch para sostener su abundantísima correspondencia epistolar»; S. PUIG, *La Madre Serafina...* p. 4.

69. APost, *Copia Publica Transumpti...* f. 231 r: «La Serva di Dio rimasta vedova continuó a stare in Manresa fino al mille cinquecento ottantasei». En efecte, es traslladà a Barcelona el dia 15 de juliol de 1586, segons el reverend Bernat Alboy: «Y estando resuelta a salir de Manresa para Barcelona el día 15 de julio de 1586». Tanmateix, el canonge Pere Dalmau indica que aquest trasllat tingué lloc l'any 1588: «Determinà venir-se'n en la present ciutat de Barcelona, en la qual vingué en lo any de 1588 ab companyia de dita Bàrbara filla sua»; *Naturalesa y Vida de Sor Àngela Serafina*, Barcelona 1605; editat per I. TORRADEFLOT, dins *Crónicas...* Vol. I p. 320.

70. Cf. S. PUIG, *La Madre Serafina...* p. 30: «Hospedóla en Barcelona a instancias de los Padres Carmelitas de Manresa, una señora viuda [Caterina Planes] que habitaba cerca del Carmen, y socorríanla estos Religiosos, diariamente, con la sopa conventual».

A la Ciutat Comtal, sota direcció de l' eminent sacerdot Diego Pérez de Valdivia,⁷¹ Àngela Serafina l' any 1586 començà una incipient experiència de vida religiosa amb algunes companyes seves. Consta, segons la testimoniança aportada per Bernat Alboy,⁷² que Àngela Serafina visità al reverend Diego Pérez el dia 15 de juliol de 1586, quan aquest sojornava a la Torre Pallaresa, una casa senyorial amb funcions de residència reial, situada molt a prop del monestir de Sant Jeroni de la Murtra, on Pérez de Valdivia hi solia passar alguns estius. Cal fer esment que Diego Pérez⁷³ era molt bon amic dels caputxins, en especial del P. Alfonso Lobo de Medina Sidonia⁷⁴ i que en morir, foren enterrats l' un al costat de l' altre al convent caputxí de Montcalvari.

71. Cf. I. TORRADEFLOT, *Crónicas...* Vol. I p. 365: «Había á la sazón en Barcelona un sacerdote llamado Padre Pérez que vivía a la apostólica con otros doce sacerdotes; tenía grande fama y ésta se había extendido por todas las ciudades y pueblos de Cataluña y llegado a oídos de Ángela Serafina. Preguntando en el camino si dicho padre estaba en Barcelona, nos dijeron que por causa del fuerte calor del verano había salido de la ciudad y moraba en la Torre Pallaresa con sus compañeros. Entonces Ángela manifestó deseos de verle y tratarle». Vegeu, sobretot, J. P. FONS, *Historia y Vida*, Barcelona 1649, ff. 41-44: cap. xv «Breve elogio de la predicación y virtudes del Padre Diego Pérez, con quien Serafina comunicó su espíritu»; cap. xvi: «Muerte del Padre Diego Pérez. Sentimiento de Serafina». El P. Joan Fogueres féu esment de la vinculació de l' eminent sacerdot Diego Pérez amb Sant Joan d'Àvila, vegeu J. FOGUERES, *Epítome...* p. 61: «Célebre y esclarecido Varón de Dios, llamado el Padre Diego Pérez, compañero que fué, de aquel grande apóstol y místico predicador, el Maestro Juan de Ávila, y director que fué también del espíritu elevado de la Madre Ángela Serafina».

72. Ho recollí S. PUIG, *La Madre Serafina...* p. 25: «Lo dit Pare Peris [= Diego Pérez] y la dita Àngela Serafina entraren dins la capella y allí parlaren tos dos, espay de mitja hora».

73. Morí a Barcelona, amb fama de santedat, el 28 de febrer de 1589: «Fué llevado su cuerpo en triunfo por el pueblo, obispo, clero, Virrey y magistrados al convento de capuchinos de Montecalvario, en cumplimiento de su última voluntad: «ya que en vida –decía la cláusula testamentaria– deseé estar con ellos y ser su compañero y no pude sea siquiera muerto»...»; S. PUIG, *La Madre Serafina...* p. 29.

74. Sobre el caputxí Alfonso Lobo, vegeu les dades aportades per B. PALOCCI DA SCANDRIGLIA, *Frutti Serafici*, Roma 1656, pp. 301-304: «Vita di fra Alfonso Lupo, Spagnuolo»; CARLES D'AREMBERG, *Flores Seraphici, sive Icones, vitae et gesta virorum illustrium Ordinis Fratrum Minorum S. Francisci Capuccinorum*, Vol. II, Colònia 1640, pp. 407-415: «Fr. Alphonsi Lupi, hispani, praedicatoris, vita et gesta». Pel que fa a l' amistat entre Alfonso Lobo, Diego Pérez de Valdivia i les primeres carmelites descalces de Catalunya, vegeu V. SERRA DE MANRESA, «Alfonso Lobo y la V. Catalina de Cristo», *EstFr* 90 (1989) 143-148.

Àngela Serafina, doncs, orientada i animada per Pérez de Valdivia,⁷⁵ començà, acompanyada d'algunes seguidores, a la ciutat de Barcelona una experiència de vida religiosa⁷⁶ que li causà notables incomprendions i dificultats,⁷⁷ fins que aquesta incipient fundació fou canalitzada vers l'estructuració d'una comunitat de clarisses-caputxines a través de la gestió del bisbe Joan Dimas Loris qui, força preocupat per tantes elevacions espirituals i raptos, molt freqüents en Àngela Serafina,⁷⁸ també la féu examinar⁷⁹ pels inquisidors.

75. Cf. S. PUIG, *La Madre Serafina...* p. 29: «Desde aquel momento el Venerable Pérez fué el más seguro guía de su alma en el camino de la perfección, ayudándola con su consejo prudente en la grande empresa de fundar una Orden tan amada de él como la Capuchina, en la que intentó varias veces tomar el hábito».

76. Cf. I. TORRADEFLOT, *Crónicas...* Vol. I p. 67: «Admitió algunas doncellas deseosa de agrandar a Dios [...] Vivía pues la Madre Ángela Serafina con su hija y estas doncellas en su casilla junto al convento de Nuestra Señora de los Ángeles». Segons la testimoniança aportada per Joan-Pau Fons, les primeres seguidores d'Àngela Serafina foren: Isabel Astorch, Victòria Fàbregas, Magdalena de Pinós, Jerònima Ventura, Marta Bohigas (que després professaren com a caputxines) i, també, Jerònima Capdevila, Isabel Vidal, Jerònima Pla, Mariana Molins i Eulàlia Nogués; vegeu J. P. FONTS, *Historia y vida*, Barcelona 1649, f. 46.

77. Cf. A. RODRÍGUEZ DE URETA, *Vida de la Venerable...* pp. 112-113: «Mucho tuvo que sufrir Serafina en esta Ciudad de Barcelona, no pocos querían desacreditar su casa, haciendo interpretar a algunos que las doncellas por la sierva de Dios recogidas, era con fines de lucro, y hasta de especie deshonesta. Afanosos andaban jóvenes y viejos por conocer las que voluntariamente se habían encerrado, y para lograr su objeto dábanles música bajo de sus ventanas y cantaban canciones tan lascivas y repugnantes, que estremecían de vergüenza a Serafina; tanto que llamó a todas sus jóvenes y díjolas vivamente emocionada: *Ya oís, hijas mías, la música que nos hacen en la calle: es para ofensa de Dios y escándalo nuestro* [...] entonó el *Miserere* en voz alta, y llevando el compás con las disciplinas, con tal rigor y crueldad, con tanto espíritu de mortificación, que aquellos enmudecieron al instante para oír la diferente, pero ejemplarísima música que los golpes de la disciplina producían».

78. Per exemple, una vegada, «Regando una clavellina, alabando a Dios que la [h]avía criado, y echando la agua encima de las [h]ojas con lo cristalino del agua y lo encendido del clavel, le sobrevinieron unos pensamientos tan Divinos y afectos abrasados de la perfecciones de Dios, que con el vaso en la mano se quedó arrobada por largo rato»; J. P. FONTS, *Historia y vida*, Barcelona 1649, f. 56.

79. Cf. P. DALMAU, *Naturalesa y Vida de Sor Ángela Serafina*, Barcelona 1605; editat per I. TORRADEFLOT, dins *Crónicas...* Vol. I p. 320: «Don Joan Dimas Loris, bisbe de Bcelona, com dita Àngela Serafina estava en Barcelona y que en la casa ahont estava que era en lo carrer del Carme acudia moltíssima gent a veurer-la com s'elevava y los raptos que tenia, volgué dit Sr. Bisbe ell mateix en sa persona y també per medi de altres personas doctas y religiosas provar y fer experiència si lo que tenia dita Àngela Serafina y la indisposició y raptos si eran cosas de mà del Senyor o que

Un temps abans, però, el P. Josep Serrano, frare carmelita de Barcelona i confessor d'Àngela Serafina, li havia ordenat que es llevés l'hàbit de caputxina (que de mans del P. Arcàngel d'Alarcón, havia vestit a Manresa,⁸⁰ com ja hem dit, l'any 1586), i li manà de portar el de terciària carmelita,⁸¹ maldant per vincular-la al grup de dones dirigides per ell i, així, poder formar un beateri de religioses carmelites a Barcelona, car Àngela Serafina sojornava a Barcelona a la llar de la vídua Caterina Planes⁸² (abans esmentada, mare de tres religiosos carmelitans),⁸³ que tenia una casa al carrer del Carme, a prop del convent carmelità de Barcelona,⁸⁴ on vivia sota l'òrbita espiritual

lo dimoni la volgués enganyar, y trovà realment que tot era cosa bona». Vegeu, també, J. P. FONS, *Historia y vida de la Venerable Madre Ángela Margarita Serafina [...] Dedicarla a la Cathólica Magestad del Rey nuestro señor Phelipe Quarto, la Abadessa y Religiosas de su Primario Convento de Santa Margarita la Real de Barcelona*. Barcelona: Imp. Cathalina Mathevad 1653, ff. 57-58: «Otros raptos, y trabajos que por ellos padece, examíalos el Señor Obispo de Barcelona. A más de estos raptos referidos, que sucedieron en Barcelona, tocamos arriba algunos de los que tuvo en Manresa, y del examen que dellos hizo la Inquisición. Diremos ahora de otros, y de lo que hizo el Prelado para averiguarlos». Sobre la manera de realitzar aquestes investigacions inquisitorials, vegeu J. ALBERGHINUS, *Manuale Qualificatorum Sanctae Inquisitionis*, Venècia 1754, pp. 54-56: «De suspectis de haeresi».

80. Cf. I. TORRADEFLOT, *Crónicas...* Vol. I p. 358: «En dicho monasterio y convento de padres capuchinos de la presente ciudad de Manresa el año del Señor 1586 tomó el hábito de capuchina».

81. Cf. J. P. FONS, *Historia y vida*, Barcelona 1653, pp. 40-41: «Manda el Confesor a Serafina que vista su hábito del Carmen, obedece, y en breve se le restituye el de Capuchina».

82. APost, *Copia Publica Transumpti...* f. 231 r: «Dal Priore dei Carmelitani, Padre Serrano, il quale la collocò presso altra buona donna chiamata Caterina Planas».

83. Cf. I. TORRADEFLOT, *Crónicas...* Vol. I pp. 365-366: «Hospedada en la misma casa en donde vivía la viuda Catalina Planes, invitó al estudiante Bernardo Alboy que había ido con ella desde Manresa, a quedarse en su compañía. La causa fué, que manteniendo los buenos frailes carmelitas a la viuda Catalina Planes, madre de tres religiosos carmelitas, y habiéndose ofrecido el P. Prior a sustentar también a la Venerable [M. Serafina] para cooperar a sus elevados propósitos, le pareció a ella muy oportuna la ocasión de aprovechar los servicios del estudiantito de gramática latina, para ir todos los días al convento y traer a casa la sopa para todos».

84. Vegeu C. CORNET Y MAS, *Guía del viajero en Manresa y Cardona*, Barcelona 1860, p. 105: «Dirigióse más tarde Serafina a Barcelona, donde se hospedó en casa de una viuda llamada Catalina Planes, que la tenía en la calle del Carmen»; testimoniança que fou també recollida en el procés de beatificació: «Andó la Santa

d'aquests frares. Aquesta determinació del confessor causà gran tristesa a la que havia de ser la fundadora de les caputxines hispanes;⁸⁵ amb tot, quan Àngela Serafina vestí novament l'hàbit caputxí, mantingué encara, una bona temporada, l'escapulari carmelità,⁸⁶ ben visible, damunt el saial de caputxina.

L'any 1589 Àngela Serafina Prat sofrí el contagi de la pesta, acceptant-ne els mals amb resignació, i mostrant-se molt sofrerta a l'hora de les cures, segons consta en la documentació i biografies antigues.⁸⁷ Acabada l'epidèmia de pesta, l'any 1593, mentre Àngela Serafina desitjava i tramitava la fundació d'un monestir de clarisses-caputxines a Barcelona, professà com a terciària al convent de Sant Francesc de Barcelona,⁸⁸ mantenint alhora una fonda relació espiritual amb les personalitats més eminentes de santedat i experiència contemplativa; una relació amb eclesiàstics destacats del seu temps que encara prosseguí i amplià, molt més, com a caputxina.

A propòsit d'aquestes vinculacions, cal remarcar, en primer lloc, els lligams espirituals d'Àngela Serafina amb els seus directors i

Madre ad habitare nella città di Barcellona, nell'anno millecinquecento ottantotto, e presa una caseta nella via del Carmine»; APost, *Copia Publica super fama sanctitatis...* f. 122 v.

85. Cf. I. TORRADEFLOT, *Crónicas...* Vol. I p. 59: «Tomando esta prueba con gran resignación».

86. Cf. J. P. FONS, *Historia y vida*, Barcelona 1653, f. 40: «Después de algún tiempo, como prudente, mudó de parecer y consejo dando licencia a la devota viuda vistiese su deseado saco, con notable consuelo suyo, aunque para el de su Confesor [P. Serrano], llevó con aquel vestido [de capuchina] el escapulario de nuestra Señora del Carmen».

87. Cf. J. P. FONS, *Ibid.*, f. 45: «Apretándola todos, y más su conciencia, para que se dejase curar la landre. Rindióse a la necesidad, y ruegos, permitiendo la cura. Dexó edificado al Cirujano y a todos enseñados».

88. Malgrat vestir l'hàbit de caputxina, Àngela Serafina sembla, tal com ja s'ha esmentat més amunt, que no professà pas com a tercerola, fins l'any 1593. Segons Joan Fogueres ingressà i professà al Terç Orde: «Para entretenir Serafina los ansiosos deseos de verse Monja Capuchina, aunque no las había en España, resolvió entrar, como entró en la Hermandad de la Tercera Regla del Glorioso Padre San Francisco, cuya Regla Tercera profesó a los 26 del mes de diciembre de 1593 en el presbiterio de la iglesia del convento del Padre San Francisco de la Ciudad de Barcelona, en manos del Muy Rdo. Padre Fr. N. Salvá entonces Ministro Provincial de los Frayles Menores de la Regular Observancia de la Provincia de Cataluña, como consta en un Libro de la Entrada y Profesión de los hermanos, que la Hermandad de la Tercera Orden conserva todavía en su Archivo»; J. FOGUERES, *Epítome...* p. 80.

confessors (amb Diego Pérez de Valdivia i el carmelità Josep Serrano, ja esmentats), amb el jesuïta Pere Gil, amb el teòleg Francesc Broquetes, i amb l'ex-ermità Martí Garcia (confessor i director espiritual de les primeres caputxines), entre molts d'altres. A més, hem de referir-nos, també, a les converses espirituals que Àngela Serafina mantenia amb fra Pere del Campo, framenor observant, llec del convent de Jesús, de gran austeritat i de notable fama de santedat.⁸⁹ El jove Bernat Alboy (que com ja s'ha dit més amunt, havia ensenyat de llegir a la Mare Serafina i que l'acompanyà a Barcelona), després de ser ordenat prevere i essent rector de Castellfollit del Boix, redactà un extens memorial dels seus records personals a propòsit de Sor Àngela Serafina a les envistes de ser utilitzats durant el procés de beatificació. En aquests records el reverend Alboy ens descriu d'aquesta fàisó la trobada, esdevinguda entorn de Pasqua de l'any 1587, entre la manresana Àngela Serafina i el framenor riojà Pere del Campo que, quan començaven a dinar, ambdós compartiren una levitació o elevació corporal:

Un dia, en lo any 1587, me digué a mi que en lo monestir de Jesús, afora de la ciutat de Barcelona, hi havia un pare que era hortelà del hort de dit monestir, lo qual se anomenava Frai Pedro del Campo, y ella sabia que se elevaba y tenia gran esperit del Senyor, y que ella hi volia anar a veurer-lo [...] Arrivàrem en lo monestir de Jesús que eran a les onze del matí, y com era hora que tot lo convent estava dinant, dita mare Serafina y yo nos ne entràrem dins la iglésia de Jesús, aguardant allí que dit convent hagués dinat, y sabent que ya dit convent havia acabat de dinar, anàrem tots dos a la porteria de dit monestir y allí la mare Serafina demanà al porter si li faria la mercè de avisar al pare guardià que hi havia una dona que li volia parlar [...] dit pare guardià manà al porter que digués a dit Frai Pedro del Campo que vingués [...] Se assentaren dins d'un escon que hi ha dins dita capella, l'un devant del altre, y dit pare guardià se'n tornà dins del monestir

89. Cf. S. PUIG, *La Madre Serafina...* p. 39: «No tenía, dicen las crónicas franciscanas, más que un solo hábito, pobre y remendado; caminaba a pie descalzo aun en el rigor del invierno; dormía a penas cuatro horas sobre una tabla; ayunaba muchas cuaresmas al año a pan y agua, y se confesaba dos o tres veces al día con extraordinarias lágrimas, preparándose así para la Comunió».

y encontinent envià tovallons per a parar taula devant dels dos sols, mare Serafina y Frai Pedro del Campo, juntament ab quatre ous ab closca y una escodella de faves per la mare Serafina y altre per mi juntament ab una truitada de ous que tenia tres dits de espès y ab julivert, que com era passada la Pasqua tenian abundància d'ous y nosaltres quan anàrem a dit monestir era divendres o dissapte y dita mare Serafina prengué un ou en les mans devant dit Frai Pedro del Campo y comensà a trencar lo cap per volerse'l beurer y encontinent, estant de la manera que tinch dit, dita mare Serafina se elevà tenint dit ou en les mans, y també lo dit Pare Frai Pedro del Campo se elevà [...] estant deselevada dita mare Serafina se begué l'ou y prengué un glop de vi y no menjà altra cosa més y tot lo demés que restà a taula m'ho donà a mi, que segons la fam que tenia me vingué a bon propòsit.⁹⁰

L'establiment a Barcelona de clarisses-caputxines es realitzà el dia 26 de maig de 1599. Fou una fundació que recolzà la marquesa de Montesclaros i la reina Margarida d'Àustria, i que canalitzà i ajudà el bisbe de Barcelona, Joan Dimas Loris.⁹¹ Un temps abans d'aquesta fundació del protomonestir de caputxines, la filla d'Àngela Serafina, Bàrbara, havia ingressat a les monges elisabets de Barcelona.⁹² Això facilità a la seva mare el poder prosseguir, amb més llibertat, amb el camí de pregària i penitència que s'havia proposat a les envistes de fundar un monestir de caputxines.⁹³

90. Cf. *Verdadera memòria y relació de Bernat Alboy, Rector de la parroquial iglésia de S. Pere de Castellfollit del Boix*, editada per S. PUIG, *La Madre Serafina...* pp. 42-45.

91. Cf. C. CORNET Y MAS, *Guía del viajero...* p. 105: «En dicha ciudad manifestó a su obispo, D. Juan Dimas Gloris [sic], su deseo de fundar la Orden de Monjas Capuchinas, ofreciéndose el Prelado a cooperar a ello en cuanto lo pidiese la oportunidad».

92. APost, *Copia Publica Transumpti...* Vol. II f. 26 r: «Una figlia chiamata Barbara, che consacrata si a Dio si mantenne vergine, vestendo l'abito del Terzo Ordine di San Francesco d'Assisi nel monastero di Santa Isabella di Barcellona, e fu chiamata Suor Stefania».

93. Cf. P. DALMAU, *Naturalesa y Vida de Sor Àngela Serafina*, Barcelona 1605; editat per I. TORRADEFLOT, *Cròniques...* Vol. I p. 320: «Li donaren lo hàbit y li posaren nom de Sor Estefania. Vehent-se per só dita Àngela Serafina ab més llibertat per millor servir al Senyor, continuant sas vigílias, oracions, dejunis y disciplinas, tenint ja pensat de molt temps atrás de fundar y erigir monestir de monjas caputxinias en la present ciutat, se vestí lo hàbit de sant Francesch y comensà, poch a poch, a recollir

Amb l'erecció del monestir barceloní de caputxines, titulat de Santa Margarida la Reial, Bàrbara Serafí, o Sor Estefania, amb permís de la Santa Seu i a petició de la seva mare, col·laborà directament en el govern i, també, en la formació espiritual i litúrgica de la primera generació de clarisses-caputxines. Tanmateix, Sor Estefania, sense reeixir en la tasca confiada,⁹⁴ atesa la seva juvenesa, i sense poder assimilar bé les austeritats pròpies de les monges caputxines, retornà aviat amb les terciàries regulars, o elisabets, tal com es recull en el procés de beatificació de la Mare Serafina.⁹⁵

Sor Àngela Serafina Prat, després d'un temps de formació, professà com a clarissa-caputxina en mans del bisbe Alfons Coloma el dia 7 d'abril de 1602, i el 12 d'agost del mateix any, en la solemnitat de Santa Clara, ja com abadessa, rebé la professió de les primeres novícies,⁹⁶ en una cerimònia presidida pel mateix bisbe, Alfons Coloma.

Durant els primers anys fundacionals en la vida de les caputxines cal fer esment que, ran de l'edició de les obres de Santa Teresa de Jesús, publicades a Barcelona l'any 1606 per Rafael Nogués, oncle de la beata Maria Àngela Astorch,⁹⁷ l'estampació d'aquests escrits

en sa casa algunes pobres donçellas a les quals instrua y encaminava perque servissen a Déu, y sa casa era ja com un monestir de religiosas».

94. Cf. J. FOGUERES, *Epítome...* Cap. XVIII: «Sor Estefanía, hija de Serafina, pasa con el Breve del Nuncio al Convento de Capuchinas; entrégale su Madre el gobierno, que no prosigue mucho tiempo». A la p. 136 hi diu: «Pero como el ministerio de gobernar pide con, la prudencia, madura edad, y [como] la variedad de los humores, que componen al Cuerpo Místico de una Comunidad, sea ocasión de varios accidentes, se vió precisada Estefanía, que no había bien ponderado, ni menos temido la pesada carga de la Prelacia, a exhonerrarse, de común acuerdo con su madre, del cargo del gobierno, y restituirse a su primera morada y vocación del Monasterio de Santa Isabel».

95. APost, *Copia Publica Transumpti...* f. 149 v: «Suor Stefania per non sentirsi con sufficienti forze da sopportare l'austerità cappuccine ottene licenza di ritornare al suo primitivo convento di Santa Isabella».

96. Eren: Victòria Fàbregas, Jerònima Roig, Isabel Astorch, Maria Ortiz, Francesca Jornet, Clemència Xerentona, Emerenciana Copons, i les llegues Marta Bohigas (manresana, parenta d'Àngela Serafina) i Anna Ballester, segons consta en el *Sumario y dietario de todas las cosas hechas en dicho monasterio nuestro de capuchinas*, f. 134; ADB, IV. Ordes Religiosos, caputxines.

97. Vegeu el testament de Sor Àngela Astorch (Barcelona, 7 setembre 1609), publicat per J. M. SEGARRA, «Alguns documents inèdits sobre la beata Maria Àngela

teresians fou explícitament dedicada a sor Àngela Serafina⁹⁸ causant-li, aquesta dedicatòria, un fort disgust personal:

Imprimióse en Barcelona uno de los libros de la bienaventurada Madre Santa Teresa de Jesús, fundadora dignísima de las descalzas del Carmen; y el que imprimió el libro debía ser aficionado y devoto de la Madre Serafina, y así le dedicó el libro, é impreso se lo presentó con grande afecto y devoción. Comenzó a llorar sin decir palabra por muy largo espacio, y le duró por muchos días, sin querer admitir consuelo; y era la principal ocasión, porque en la dedicatoria se referían algunas de sus alabanzas; y como para los verdaderamente humildes las alabanzas son lanzas, quedó Serafina herida y lastimada de aquella dedicatoria.⁹⁹

Tanmateix, al cap de dos anys, el 1608, sorprenentment, Sor Àngela Serafina trameté un exemplar de les obres de Santa Teresa al cardenal Frederic Borromeu, nebot de Sant Carles i arquebisbe de Milà, a través del confessor de la comunitat, Martí Garcia, quan aquest acudí a Roma per tal de resoldre alguns afers de les caputxines de Barcelona quan s'estructurava la fundació:

Astorch i el monestir de clarisses-caputxines de Barcelona», *EstFr* 84 (1983) 365: «Raphael Nogués llibrater ciutadà [honrat] de Barcelona, mon oncle».

98. Cf. *Los libros de la madre Teresa de Jesús, fundadora de los monesterios de monjas y frayles Carmelitas descalços*. Barcelona: A costa de Raphael Nogués, 1606. Estampat amb una dedicatòria del llibreter que diu: «A la Madre Sor Angela Serafina, Abadessa del monesterio de monjas Caputxinas».

99. Cf. J. P. FONS, *Historia y vida*, Barcelona 1649, Llib. IV, Cap. XXVIII: «Humildad profunda de la Madre Serafina». Vegeu, també, S. PUIG, *La Madre Serafina...* pp. 80-81: «El librero de Barcelona Rafael Noguera [Nogués!] editó en el año 1606, con censura del expresado obispo Rovirola, algunos tratados espirituales de la Madre Teresa de Jesús y, recogiendo las ingenuas palpitations de la opinión popular, que veía en la ilustre manresana un vivo reflejo de la santidad de la Seráfica Doctora [Carmelita], ocurriósele dedicar aquella edición a la Madre Serafina, entre otros elogios por la semejanza que V. M. tiene con la M. Teresa, no sólo en la vida y costumbres, pero también en ser V. M. en España como nueva fundadora de la religión de Monjas Capuchinas que tanto se ha deseado en esta Ciudad y en tantas partes de la Corona de Aragón se desea, como lo fué la Madre Teresa de las Carmelitas, frases que, como dice el P. Fons, hirieron el corazón sólidamente humilde de la Sierva de Dios, arrancándole copioso y amargo llanto y sumiéndola en confusión y desconuelo que perduró durante muchos meses».

Col Padre Garzia quando egli fu in Milano tenni proposito [delle opere] della Madre Theresia; ma non fu poi mio pensiero il voler dare incommo a V. R. di mandarmi il libro il quale ancorché me ha stato carissimo, et perciò ne ringrazio molto la sua carità; mi e nondimeno dispiacuitto che ella si sia presso questo travaglio et habbia havuto gravetza in mandarlo.¹⁰⁰

Sor Àngela Serafina, segons consta en el procés diocesà de beatificació, fou agraciada amb el do intern dels estigmes¹⁰¹ imprimint-li forts senyals en el seu cos,¹⁰² tal com consta en un informe de l'any 1685 escrit ran de l'examen mèdic del cadàver de la Mare Serafina,¹⁰³ efectuat durant les primeres etapes del procés diocesà de beatificació. Els darrers mesos de la vida d'Àngela Serafina Prat van ser una bella i eloqüent testimoniança d'amor fratern¹⁰⁴ viscut quan s'anava consolidant la fundació del protomonestir de Barcelona i, alhora, quan les clarisses-caputxines estaven ja a punt d'iniciar la primera expansió pels territoris de la Corona d'Aragó des del monestir de Santa Margarida la Reial.

100. Carta de Frederic Borromeu a Àngela Serafina Prat (Milà, 12 març 1608); APost, *Copia Publica versionis originalis documentorum quae pertinent ad Processum Ordinaria auctoritate constructum in Curia Ecclesiastica Barcinonensi, super fama sanctitatis, vitae, et virtutum et miraculorum Servae Dei Angelae Margaritae Seraphinae, Fundatricis Monialium Capuccinarum in Hispania*, f. 53.

101. Cf. S. PUIG, *La Madre Serafina...* p. 46: «Ex quibus tantum Domino placuit ut dolorum quodammodo suarum stigmatum posuit decorandam».

102. Cf. S. PUIG, *Ibid.* p. 47: «La interna impresión de las sagradas llagas de que eran síntomas tan inexplicables fenómenos, fué en la Sierva de Dios tan honda y penetrante».

103. BHC, *Da quenta la Madre abadesa y Real Convento de Capuchinas de la ciudad de Barcelona [...] el voto que en la causa han dado los médicos y cirujanos sobre la integridad de su venerable cuerpo*, Barcelona 1685, f. 5: «Rubeum stigma sive signum amplitudinis palmae manus in regione mammae dextrae conspicuum».

104. Cf. S. PUIG, *La Madre Serafina...* p. 84: «Al lavar [Àngela Serafina] los pies a sus hijas en la noche del Mandato, manifestólas que por última vez les repartía la acostumbrada y penitente colación de un pedazo de pan en memoria de la Pasión el Señor. El día de la Inmaculada Concepción, presidiendo desde el lecho su último Capítulo para la otorgación de votos de la Venerable [Àngela] Astorch, exhortólas a la fraternal caridad y perfección religiosa; en la festividad de Santa Lucía [13-XII-1608] les reiteró el anuncio de su muerte para dentro de cinco días; repetidas veces habló de ella a su confesor, encargándole a sus hijas, así como las próximas fundaciones en proyecto».

Sor Àngela Serafina Prat morí, en opinió de santedat, el dia 24 de desembre de 1608, i el seu cadàver fou visitat per una gran gernació.¹⁰⁵ Abans d'expirar pregà que li fos concedit de ser amortallada i enterrada com a una veritable i pobra caputxina.¹⁰⁶ Presidí, i predicà, la litúrgia exequial d'Àngela Serafina el reverend Francesc Broquetes, erudit eclesiàstic que l'any 1603 havia traduït al català les Constitucions de les caputxines. Semblantment, en el convent de frares carmelites de Barcelona hi fou celebrat també un solemne funeral predicat pel P. Josep Serrano, confessor d'Àngela Serafina Prat¹⁰⁷. El P. Joan Pau Fons ens descriví així el rostre de la Mare Serafina poc després d'expirar:

Quedó su cuerpo hermoso, su cara alegre y apacible, los labios nada amortecidos, antes vivos y colorados, sus manos flexibles y suaves; estaba tan lejos de causar horror, que infundía alegría, y no se podían hartar de mirarle sus hijas. Murió a los 24 de diciembre, vigilia del nacimiento del hijo de Dios, del año mil y seis cientos y ocho, siendo de edad de sesenta y cinco años, y

105. Cf. I. TORRADEFLOT, *Crónicas...* Vol. I p. 253: «Puesto en el féretro, la bajaron a la reja de la iglesia donde pudiese ser visto del pueblo. Acudió de tropel aquella devota multitud llevada de su afecto a ver y reverenciar el cuerpo».

106. Cf. S. PUIG, *La Madre Serafina...* pp. 85-86: «Antes de expirar pidió a su confesor, el P. Martín García, que la asistía en unión del Dr. Broquetes, tres gracias: primera, que, para morir y dar el alma a Dios, la sacaran del lecho y la tendieran en tierra, a semejanza de su Seráfico Padre [San Francisco]; pero no lo hicieron, por no precipitar su fin; segunda, que no pusieran su cuerpo en ataúd ni caja, sino en tierra, de donde había salido; y tercera, que le diesen para enterrarla el hábito más pobre y viejo, lo que tampoco pudo cumplirse por no haber encontrado otro más viejo y remendado que el suyo, que había vestido por espacio de veintidós años».

107. Cf. J. P. FONS, *Historia y vida*, Barcelona 1649, Cap. X: «Honra el Prior del Carmen a la Madre Àngela Margarita Serafina con exequias. Predica sus virtudes». Vegeu, també, B. VELASCO BAYÓN, *Historia del Carmelo Español*, Vol. II, Roma 1992, p. 131: «En el templo carmelitano de Barcelona se hicieron solemnes honras fúnebres en las que predicó su confesor, el P. José Serrano». El P. Joan Fogueres, en canvi, indica que el P. Serrano, després de les festes de Nadal, féu un funeral al mateix monestir de caputxines: «Después de las Fiestas del Nacimiento del Señor, y de las Honras o Exequias que las religiosas hicieron a su Madre Àngela Serafina, el Padre Maestro Fr. Joseph Serrano, entonces Prior del Carmen de [la antigua] Observancia, quiso con sus Religiosos hacerlas de por sí en el mismo Convento de Santa Margarita [...] Predicó un erudito, grave, docto y devoto sermón» J. FOGUERES, *Epítome...* p. 250.

nueve después de la fundación de su convento primero de capuchinas en España.¹⁰⁸

Al llarg de les pàgines de la semblança biogràfica més antiga sobre Àngela Serafina, repetidament es fa esment de la seva mortificació i penitència, qualificant-la de *rara i continuada*,¹⁰⁹ sobreafegida a les malalties que l'afligien,¹¹⁰ tot donant a la fundadora hispana de les caputxines una gran fama de santedat; una generalitzada opinió de santedat que, ran mateix de la seva mort, suscità un fervorós culte popular, especialment en ocasió del trasllat del cos de la venerable,¹¹¹ efectuat per disposició del bisbe Lluís Sans, el dia 9 de maig de 1615. Aquesta veneració popular hagué de ser deturada l'any 1625 per la normativa canònica *de non Cultu*,

108. Ho recollí I. TORRADEFLOT, dins *Crónicas...* Vol. I p. 251.

109. Aquest qualificatiu fou també emprat pel framenor Joan Fogueres: «Quando ya se halló en el estado Religioso, fueron raras las invenciones y trazas que la enseñaron sus fervores para atormentar su carne debilitada, y casi totalmente amortiguada a la fuerza de sus mencionadas enfermedades, con suma paciencia sufridas. Su [h]Ábito era tan áspero, y grosero, y con tanta estrechez, que (como diximos) más servía de decencia para la desnudez que de abrigo para la necesidad. La cama fue los primeros años la tierra desnuda y un madero por cabecera. Mitigó este rigor por precepto de sus Padres Espirituales»; J. FOGUERES, *Epítome...* p. 205.

110. Cf. N. TORRECILLA, *La primera y penitentíssima Religión de Madres Capuchinas*, Múrcia 1646, pp. 7-8: «Su penitencia fue continua y raríssima, aunque tuvo más de 20 años calentura continúa, padeció otras muchas enfermedades, y estando en los huesos que le agujerearon la carne, y dellos tenía muchas llagas en muchas partes de su cuerpo, ni jamás se quejó, ni lo quiso dezir, indicio grandíssimo de mucha paciencia y profunda humildad».

111. El cos de la Venerable Mare Serafina es conservà incorrupte fins el juliol de 1909, quan el monestir fou incendiat durant els avalots de la Setmana Tràgica. En una anotació del llibre-crònica del monestir de Santa Margarida la Reial, transcrita per Ignasi Torradeflot, s'indicava que «el cuerpo está entero, vestido con el hábito, toca y velo, y ceñido con el cordón: tiene las manos cruzadas sobre el pecho, en las cuales se distinguen perfectamente las venas: conservan la piel y las uñas: el rostro está algo desfigurado» I. TORRADEFLOT, *Crónicas...* Vol. I p. 385. El dia 9 de maig de 1615 el bisbe Lluís Sans disposà que el cos de Sor Àngela Serafina fos col·locat «en la rica caja de nogal, exvoto del Prelado, en la que estaban esculpidos varios serafines y las insignias de la Pasión, alusión a su apellido y a su devoción predilecta», tal com ho recollí S. PUIG, *La Madre Serafina...* p. 90. Sobre l'impacte dels fets revolucionaris del juliol de 1909 a les caputxines de Barcelona i Manresa, vegeu V. SERRA DE MANRESA, «Església de Catalunya i la Setmana Tràgica. Incidència de la Revolució de Juliol de 1909 en la vida eclesial», *ASTar* 82 (2009) 141-226.

impulsada pel papa Urbà VIII, quan aquest prohibí de retre culte als fidels encara no canonitzats.¹¹²

L'any 1640, durant la guerra dels Segadors, el Consell de Cent de Barcelona es comprometé a postular-ne la seva beatificació, tot comproment-se a pagar les despeses per la beatificació de Sor Àngela Serafina¹¹³ (i la meitat per la canonització del beat Oleguer).¹¹⁴ El procés de Sor Àngela Serafina fou postulat pel rei Felip IV l'any 1659 al bisbe Ramon de Sentmenat, però no s'inicià fins l'any 1665, i fou prosseguit en diverses etapes i tongades, però sense prosperar, en part degut a raons polítiques¹¹⁵ i, sobretot, per mor dels estralls i guerres

112. Cf. I. TORRADEFLOT, *Crónicas...* Vol. I pp. 381-382: «El Sr. obispo de Barcelona [Lluís Sans], agradecido al beneficio obtenido de haber recobrado la salud por intercesión de la V. Madre Serafina, mandó labrarle un precioso sepulcro [...] Fué un estímulo para que los admiradores de la V. Serafina y los favorecidos por su intercesión, le tributarán enseguida un culto bien probado [...] Pero vino después el decreto del Papa Urbano octavo y entonces el cuerpo de la Venerable fué trasladado otra vez en caja y lugar muy humilde». Sobre la prohibició de retre culte públic a Servents de Déu no canonitzats, vegeu J. ALBERGHINUS, *Manuale...* pp. 139-147: «De venerandis homines, illorum canonizatione vel beatificatione», on es prohibeix gosar venerar abans de la beatificació, públicament, fent tocar les «campanas in die eorum obitus pulsando. Altaria erigendo, in Litaniis, aut Martyrologio eorum nomina ponendo [...] aut luminaria ad eorum sepulchra apponendo, graviter ab Inquisitor punienda sunt».

113. Cf. I. TORRADEFLOT, *Crónicas...* Vol. I pp. 389-390: «En 1640 la ciudad [de Barcelona] deliberó y votó ayudar a la canonización de san Olegario, y a la beatificación de la Madre Serafina, y que gastaría para ayudar a la dicha canonización tres mil libras; y para la beatificación y obtener el rótulo necesario, la cantidad que fuese menester; y solicitar una y otra hasta conseguir las».

114. APost, *Copia Publica Transumpti...* f. 160 v: «Dopo la morte della Serva di Dio, ne fu chiesta immediatamente la Beatificazione promettendo il Consiglio di Cento di Barcellona di fronteggiare esso la metà delle spese per la canonizzazione di St. Olegario e tutte quelle che fossero necessarie per la Beatificazione della Madre Serafina. Posteriormente si sono varie volte cominciati i lavori incoando vari Processi che non si sono potuti terminare a causa di guerre e rivolgimenti politici».

115. La Venerable Àngela Serafina havia estat invocada per les tropes catalanes i, a més, la primera biografia de la fundadora de les caputxines s'havia dedicat a la reina de França, quan Catalunya romania annexionada la monarquia francesa, ran de la Guerra de Separació. Sobre aquest període, vegeu J. SANABRE, *La acción de Francia en Cataluña en la pugna por la hegemonía de Europa (1640-1659)*, Barcelona 1956 i, sobretot, la *Historia y vida de la Venerable Madre Angela Margarita Serafina, fundadora de Religiosas Capuchinas en España, y de otras sus primeras hijas, hasta el año de mil [sic] 1622. En que la dexò escrita el P. Juan Pablo Fons, de la Compañía de Jesús. Revista por el P. Miguel Torbavi de la misma Compañía. Dedicarla a la Christianíssima Magestad de Doña Ana de Austria, Reyna Madre de*

que patí Catalunya des del segle XVII, que la deixà molt afeblida i exhausta. Amb tot, malgrat el context tan advers de guerres i revoltes, no faltaren pas les cartes postulatòries de diversos prelats, i àdhuc dels monarques hispans, adreçades al bisbe de Barcelona tot insistint en la prossecució del procés de beatificació de la fundadora hispana de les caputxines. Actualment, el procés de Sor Àngela Serafina es troba totalment deturat a Roma,¹¹⁶ segons consta a l'*Analecta* publicada pels framenors caputxins.¹¹⁷

4. LES CONSTITUCIONS BARCELONINES DE LES CLARISSES-CAPUTXINES

A inicis de l'època moderna, i durant el Renaixement, les successives reformes desenvolupades a l'interior de l'Orde de Santa Clara, primer la promoguda per Santa Colette de Corbie (1406) i, després, la suscitada per Maria Llorença Llong i les primeres clarisses-caputxines (1538), es proposaren de retornar als mateixos ideals de pobresa i visió fraterna de la vida comunitària indicats per Sant Francesc i Santa Clara d'Assís.¹¹⁸ En efecte, a l'hora d'estructurar i

Francia, la Abadessa y Religiosas de su Primario Convento de Santa Margarita la Real de Barcelona. Barcelona: En casa de María Dexen 1649.

116. Apost. *Copia Publica Transumpti...* f. 361: «Praesentem Copiam Publicam, quae constat foliis 361, hoc comprehenso, fideliter extractam et exemplatum esse ab originali versione ex hispanica in italicam lingua Documentorum, quae pertinent ad Processum Ordinaria auctoritate constructum in Curia Ecclesiastica Barcinonensi super fama sanctitatis vitae, virtutum et miraculorum Servae Dei Angelae Margaritae Seraphinae, Fundatricis Monialium Capuccinarum in Hispania». Sobre l'estat actual del procés, paralitzat fa des de fa anys, vegeu SILVINUS A NADRO, *Acta et Decreta Causarum Beatificationis et Canonizationis OFM Cap ex regestis manuscriptis SS. Rituum Congregationis ab anno 1592 ad annum 1964*, Romae 1964, pp. 69-70. Sobre l'evolució d'aquest procés, cf. V. SERRA DE MANRESA, «La causa de beatificació de Sor Àngela Serafina Prat, fundadora hispana de las clarisas-capuchinas», *Memoria Ecclesiae* 26 (2005) 521-534.

117. Cf. *Analecta OFM Cap* 61 (1945) 58: «Causa Sectioni historicae remittenda sit»; vegeu, també, la carta de Bernardi de Siena a Roderic de Manresa (Roma 20 octubre 1959), on li manifestà que: «Ho ricevuto i suoi documenti relativi alla S. D. Angela M. Serafina, Capuccina. La causa purtroppo è molto complicata, essendo una causa storica» APCC, *Caputxines*, Llig. B-5-26, s.f.

118. Cf. J. M. SEGARRA, «Elements de vida fraterna en les primeres Constitucions de les clarisses-caputxines de Barcelona», *EstFr* 84 (1983) 33: «En el primer capítol

consolidar la primera implantació de clarisses-caputxines en els territoris hispans, Sor Àngela Serafina Prat féu traduir al català, amb algunes adaptacions, el text de les Constitucions de les monges caputxines de Nàpols i Milà.¹¹⁹ De fet, Àngela Serafina Prat trobà en el text de les Constitucions de Santa Colette¹²⁰ i en els Estatuts de les primeres caputxines un model molt adient per a la primera comunitat de clarisses-caputxines de Barcelona, i per això, Sor Àngela Serafina adoptà la legislació coletina i la completà amb alguns punts extrets de les Constitucions dels framenors caputxins: pobresa total i radical, austeritat, intensa vida de pregària, senzillesa i germanor en l'experiència comunitària o fraterna.

En el text de les Constitucions de Barcelona hi figura un aspecte molt remarcable, digne d'esment, que és la incorporació d'una versió catalana (la primera que es coneix!) del Testament de Santa Clara,¹²¹

se'ns parla ja de *pobres Sors*. Pobresa i fraternitat sempre unides. Acceptar la Regla de Santa Clara significa optar, d'entrada, per una vida pobra [...] Aquesta pobresa, però, no és sols l'esforç personal de cada germana. Tota la fraternitat hi queda implicada [...] Pobresa que cal que quedi reflectida en l'austeritat de les estructures externes del monestir. El treball és condició de pobres».

119. En l'escrit episcopal d'aprovació de les Constitucions (Barcelona, 10 gener 1603), el bisbe Alfons Coloma esmentà l'influx de les coletines i de les caputxines de Nàpols i Milà: «Aquesta Regla [l'h]avem obtinguda gràcies al Senyor, ab les declaracions del reverent pare fra Guillem de Cassal [...] També [h]avem obtingudas las addicions de Maria Llorença Longa fundadora del Monestir de Santa Maria de Hierusalem en Nàpols, que fonch la primera que féu tornar a observar las preditas declaracions, y finalment los estatuts del Monestir de santa Pràxedes de Milà, de las quals havem pres tot lo quens convenia pera la conservació del bon assento de aqueix Monestir»; *Regla Segona del Gloriós Pare Sant Francesch*, Barcelona 1644, f. 8.

120. Nascuda l'any 1381, una vegada morts els seus pares donà els béns als pobres i vestí l'hàbit del Terç Orde franciscà, vivint un temps retirada. Després es féu clarissa, i amb llicència de la Santa Seu reformà molts monestirs de menorettes i àdhuc de framenors, que féu retornar a la primitiva forma de vida franciscana, principalment a través de l'observança de la pobresa, de la pregària i de la penitència. Morí l'any 1447. Sobre Santa Coleta, reformadora del Segon Orde franciscà hi ha diversos estudis i biografies, destacant la que elaborà el famós arxiver i paleògraf André PIDOUX, *Sainte Colette (1381-1447)*, París 1907, i la ja citada de l'Abbé DOUILLET, *Sainte Colette...* publicada l'any 1884, també a París.

121. Vegeu la recensió crítica que, al seu dia, vam publicar sobre la traducció catalana dels escrits de Sant Francesc i Santa Clara, que, l'any 1988, edità la col·lecció «Clàssics del cristianisme», cf. *EstFr* 90 (1989) 314-315: «A més del manuscrit català del Testament (obra del segle XVIII conservat a Pedralbes) citat a la pàgina 136, cal

que fou inserida, segons la peculiar tradició caputxina, entre el text de la Regla i el de les Constitucions. S'ha d'assenyalar, que el text del Testament de Santa Clara és absent en les diverses edicions de les Constitucions coletines, i àdhuc es troba a mancar a les Constitucions de les caputxines de Nàpols. La versió catalana dels textos legislatius de les clarisses-caputxines fou realitzada pel reverend Francesc Broquetes¹²² i, segons sembla, se'n féu ja una primera edició impresa¹²³ l'any 1603, reeditada el 1644 en els obradors tipogràfics de Gabriel Nogués,¹²⁴ parent de Sor Isabel i Sor Àngela Astorch. En

fer especial esment de l'antiga traducció catalana, realitzada l'any 1603 i publicada a Barcelona l'any 1644, de la Regla i Testament de Santa Clara, emprada per les primeres generacions de clarisses-caputxines catalanes».

122. BHC, *Regla Segona del Gloriós Pare Sant Francesch*, Barcelona 1644, f. 1: «Ego Franciscus Broquetes S. Theologiae Doctor, ac eiusdem in Barcinonensi Universitate publicus interpres, legi quanta diligentia potui librum hunc regulae declarationum, et constitutionum Capuchinarum [sic] sanctimonialium iussu admodum Illustris, ac Reverendissimi domini D. Ildephonsi Coloma Barcinonensis Episcopi, et nihil in eo reperi Catholicae fidei, aut bonis moris repugnans, imo qui typis commutatur iudico dignissimum. Barcinone 3 Idus Februarii, anno virgineo partu 1603».

123. Ho testimonià Sor Isabel Astorch: «Desde el principio de la fundación de la sagrada religión de capuchinas en esta ciudad de Barcelona, la santa Madre procuró por medio del Ilmo. Sr. Obispo don Alonso Coloma y de otras personas, y muy principalmente por medio de los PP. capuchinos, obtener de Roma y de Nápoles la Regla y las constituciones de la religión de monjas capuchinas; y después de recibida, el Rdo. Doctor Francisco Broquetes, por encargo del Sr. Obispo que tanto amaba a la santa Madre, y era electo para la sede de Cartagena, nos hizo la caridad de traducirla del italiano al catalán y aquí mismo fue impresa y mandada estampar a 2 de febrero de 1603, antes que el dicho Sr. Obispo se trasladase a Cartagena»; I. TORRADEFLOT, *Crónicas...* Vol. I p. 373. Vegeu, sobretot, la *Regla Segona del Gloriós Pare Sant Francesch*, Barcelona 1644, f. 3: «Nos Ildephonsus Coloma, Dei et Apostolicae Sedis gratia Barcinonensis Episcopus, ac Regius Consiliarius visa superiori approbatione de mandato nostro facta per Reverendum Franciscum Broquetes Doctorem Theologum concedimus licentiam imprimendi, et divulgandi in nostra Dioecesi librum hunc Regulae Sanctae Clarae declarationum illius, et constitutionum a nobis datarum monialibus Capuchinis. Dat. Barcinone in nostro palatio Episcopali die 12 Ianuarii, anno ab ortu Christi 1603».

124. Vegeu a la BHC, *Regla Segona del Gloriós Pare Sant Francesch, donada a la gloriosa santa Clara, y confirmada per lo santíssim Pare Papa Innocencio Quart. Ab las necessarias declaracions, addicions y correccions fetas per lo Reverendíssim Pare fra Guillem de Casal, Ministre General del Orde de Sant Francesch, y per lo molt Reverent Pare Procurador General dels Pares Caputxins, y altres Religiosos. Per lo molt Illustre y Reverendíssim Senyor don Alonso Coloma Bisbe de Barcelona, donadas a las Monjas Caputxinas del Monestir de Santa Margarida de la mateixa Ciutat*. Barcelona: Per Gabriel Nogués 1644.

aquesta reedició, que és el text que ha arribat fins als nostres dies,¹²⁵ hi trobem la versió catalana de la Regla i Testament de Santa Clara, junt amb la traducció al català de les Constitucions coletines i els estatuts dels monestirs de Milà i Nàpols i, òbviament, amb les adequacions pròpies a la realitat del monestir barceloní, dictades pel bisbe de Alfons Coloma.

Aquestes Constitucions de les monges caputxines de Barcelona, amb els retocs que hi donà la beata Àngela Astorch des de la seva condició d'abadessa de les caputxines de Saragossa, foren adoptades, al llarg del segle XVII, per la majoria de monestirs hispans de clarisses-caputxines i, per això, se'n feren noves estampacions al llarg de tot el segle XVII i XVIII.¹²⁶

A propòsit de la pervivència i la validesa del text constitucional de les caputxines de Barcelona, s'ha escrit que, malgrat respondre «a una mentalitat espiritual molt concreta i a una sensibilitat cultural molt determinada, les primeres caputxines catalanes ens donen (amb la redacció de les seves Constitucions), una imatge de sinceritat i de franciscanisme retrobat, de recuperació de la inicial experiència»,¹²⁷ essent, encara avui, un text legislatiu globalment vàlid, que pot ajudar a reenfocar, de bell nou, la concepció franciscana de la vida contemplativa a partir de la vivència comunitària de la pobresa, de la

125. El P. Joan Fogueres esmentà una primera edició que hauria estat publicada l'any 1603 a instàncies del bisbe Alfons Coloma: «Lo mandó imprimir en lengua Cathalana, y de su mano entregó el Libro a la Madre Serafina a dos de Febrero de 1603, imponiendo el precepto de Santa Obediencia a ella, y a las Monjas, y a las otras Abadesas y Religiosas, que en adelante profesaren, la guarda y observancia de dicha Regla, Declaraciones y Constituciones»; J. FOGUERES, *Epítome...* p. 158.

126. A guisa d'exemple vegeu les Constitucions publicades a Toledo l'any 1647 i reeditades, posteriorment, a Madrid el 1774; BHC, *Regla de la Gloriosa Santa Clara, con las Constituciones de las Monjas Capuchinas del Santísimo Crucifijo de Roma, reconocidas, y reformadas por el Padre General de los Capuchinos. Y con las adiciones a los Estatutos de dicha Regla, sacadas de las que el Ilustrísimo Señor Don Alonso Coloma, Obispo de Barcelona dió a las Monjas Capuchinas de la misma Ciudad, en el principio de su Fundación el año de 1603. Que después la Santidad de Paulo V, de fel[iz] rec[ordación], por Breve particular concedió a la Abadesa y Monjas del Convento de Santa Clara de Valencia, en 22 de agosto del año 1617. Que es la que hoy guardan las Monjas Capuchinas de Castilla. Año 1647, Madrid 1774.*

127. Cf. J. M. SEGARRA, «Elements de vida fraterna en les primeres constitucions de les clarisses-caputxines de Barcelona», *EstFr* 84 (1983) 80-81.

igualtat entre les germanes,¹²⁸ i del silenci contemplatiu en el clima favorable, i irrenunciable, de la clausura papal.

5. LA PROJECCIÓ ESPIRITUAL DE LA BEATA MARIA ÀNGELA ASTORCH

De la primitiva generació de clarisses-caputxines emergeix la figura de Sor Maria Àngela Astorch. Nascuda a Barcelona el dia primer de setembre de l'any 1592, fou batejada amb el nom de Jerònima Maria Agnès a la parròquia del Pi.¹²⁹ Era filla de Cristòfor Cortey i de Caterina Storch (o Astorch), una dona de considerable posició social que havia heretat els béns del seu oncle, a condició que els fills mantinguessin el cognom Storch.¹³⁰ Un germà de la futura Sor Àngela, Josep [Cristòfor] Storch, professà l'any 1609 a l'Orde dels servites.¹³¹ Jerònima-Agnès Astorch, essent molt joveneta perdé primerament el pare i, poc després, la mare i, segons testimonis documentals d'època, fou guarida, l'any 1599, per la pregària d'intercessió de la carismàtica fundadora de les caputxines, Sor Àngela Serafina Prat,¹³² amb qui ingressaria, el 1603, amb el primer grup de caputxines, quan Jerònima

128. Amb tot, durant els segles XVIII i XIX, i a semblança dels frares caputxins, les monges visqueren una certa divisió *classista* dins de la comunitat entre religioses coristes i lligues: «És cosa molt llastimosa y sensible que las coristas hajan de deixar la obligació del Cor per a que una monja de obediència visca sens fer res y se donia a l'ociositat»; ADB, IV. Ordes Religiosos, Caputxines: carta del visitador, Ramon Capdevila, a l'Abadessa de les Caputxines de Mataró (Barcelona, 19 octubre 1820) s.f.

129. APCC, llig. B-5-25, *Còpia de lo supstancial del Baptisma de la M[ar]je Mariàngela Astorch, Fundadora del Convent de Múrcia, Caputxina*: «Als tres de setembre Any 1592, fonch batejada per mi Joan Vilar, Vicari de la Iglésia Parroquial de Sta. Maria del Pi, Hyerònima, Maria, Ignés, filla de Cristòfor Astorch, y de Chatarina muller sua, foren padrins lo Sr. Miquel Manascal, llibreter, y Maria Manescala donzella y germana sua».

130. Poc després de la beatificació de Sor Àngela Astorch foren descoberts, i publicats, cinc importants documents que il·luminen l'ambient familiar de la beata caputxina; vegeu J. M. SEGARRA, «Alguns documents inèdits sobre la Beata Maria Àngela Astorch i el monestir de les clarisses-caputxines de Barcelona», *EstFr* 84 (1983) 363-368.

131. Cf. VICENTE DE PERALTA, «La Venerable Sor Maria Àngela Astorch», *EstFr* 22 (1919) 428: «Cristóbal, religioso en la Orden de los Servitas».

132. Cf. L. I. ZEVALLOS, *Vida, virtudes, favores del cielo, milagros y prodigios de la V. Madre Sor Maria Àngela Astorch [sic]*, Madrid 1733, p. 8: «Resurrección prodigiosa de la Niña, por la oración de la V. Madre Serafina, y Patrocinio de María Santíssima».

Astorch només tenia onze anys, a tall d'aspirant,¹³³ en el monestir de Santa Margarida la Reial de Barcelona. Allí, entre les clarisses-caputxines, hi prengué el nom de Sor Maria Àngela quan començà, el dia 7 de setembre de 1608, el noviciat canònic.

Al llarg de la seva vida religiosa Sor Àngela Astorch, agraciada per una notable comprensió infusa de la llengua llatina,¹³⁴ mostrà una gran afecció a la lectura dels llibres bíblics, litúrgics i patristics; per aquesta raó, el reverend Gaspar Gil, confessor de les caputxines de Saragossa – i després bisbe de Vic – es planyia que Sor Àngela Astorch «fuese mujer, y no poderla ordenar de sacerdote para que predicase».¹³⁵

Àngela Astorch professà la Regla de Santa Clara el dia 8 de setembre de 1609. El maig de 1614 fou enviada amb el grup de caputxines que fundaren a Saragossa. Allí, inicialment, hi féu de mestra de novícies i de juniores. L'any 1626, fou elegida abadessa, càrrec que exercí fins el 1636. En el mentrestant, el 28 d'agost de 1627, havia obtingut un breu del Papa Urbà VIII, en el qual es donava l'aprovació pontifícia al text de les Constitucions de Saragossa,¹³⁶ un text legislatiu pràcticament calcat del de les Constitucions de Barcelona¹³⁷ de l'any 1603, a excepció de la manera de procedir a l'elecció de l'abadessa.

133. Ho possibilitava el text de les Constitucions de Barcelona: «Sia de edat de dotze anys complits abans li sia vestit lo [h]àbit de la Religió. Però ninguna fassa Professió abans dels divuyt anys»; *Regla Segona del Gloriós Pare Sant Francesch*, Barcelona 1644, f. 100.

134. Cf. L. I. ZEVALLOS, *Vida, virtudes, favores del cielo...* pp. 51-52: «Infündela Dios la inteligencia del Latín, y Divina Escritura. Facilidad y afición que Dios la comunicó a leer Libros Latinos de Escritura y Santos Padres».

135. Cf. *EstFr* 22 (1919) 435.

136. Vegeu la «Bula y Letras Apostólicas de nuestro muy Santo Padre Urbano, por la Divina providencia Papa Octavo, concedidas en forma de Breve, *sub anulo Piscatoris*, para la perpetua aprobacion y confirmacion de las Constituciones y Estatutos de las Monjas Capuchinas, con que se guarda la primitiva Regla de la Bienaventurada nuestra Madre Santa Clara. Sacadas a instancia de la Madre Abadesa y demás Religiosas Professas del Convento de Capuchinas de Zaragoza», dins *Regla Primera de la Gloriosa Madre Santa Clara, Estatutos y Constituciones de las Monjas Capuchinas*, Sevilla 1693, pp. 56-69.

137. Ho indicà el P. Jacint de Sant Julià, ex-provincial i guardià del convent de Montcalvari: «Son muy ajustadas unas con otras, y conformes no sólo en el sentido, sino casi en las palabras, y (a nuestro sentir) son las mismas las de Çaragoça que las de Barcelona, y copiadas aquellas de aquestas mudando solamente el idioma catalán en castellano»; APCC, llig. B-5-25, *Parecer de Padres en orden a las Capuchinas que de Barcelona habían ido para fundar en Mallorca*, s.f.

Sor Àngela Astorch (que l'any 1639 havia estat reelegida abadessa de la comunitat de Saragossa), el 1641 demanà al reverend Aleix de Boixadors que fos el seu director espiritual. L'any següent, amb ell, van començar a tramitar la fundació d'un monestir a Múrcia, que comptà amb l'autorització reial a partir del 3 de desembre de 1644.

El dia 9 de juny de 1645, Sor Àngela Astorch, acompanyada d'un petit grup de caputxines, sortí de Saragossa cap a Múrcia per tal d'estructurar la fundació del nou monestir projectat, el qual fou inaugurat el dia 29 de juny de 1645. Aquesta fundació es va veure interferida diverses vegades pels estralls de la virulent pesta de 1648 i, també, per les devastadores inundacions de Múrcia dels anys 1651 i 1653, quan les religioses s'hagueren de refugiar a *les Ermites*, i havent de refer el monestir diverses vegades.¹³⁸ L'any 1661 Àngela Astorch renuncià al càrrec d'abadessa, ja que se sentia inhàbil (sense memòria i infantilitzada),¹³⁹ acabant els seus dies el 2 de desembre de 1665, després d'una intensa vida de pregària i penitència, al servei de les germanes, a través de forts i sovintejats exercicis penitencials¹⁴⁰ que li valgueren una gran fama de santedat. Per aquest motiu, poc després del seu traspàs,¹⁴¹ en el 1668, ja fou incoat el procés diocesà de beatificació a Múrcia. Aquest procés¹⁴² fou reobert el 1759. En els

138. Sobre la fundació i primer desenvolupament de la fundació de les monges caputxines a Múrcia, vegeu L. I. ZEVALLOS, *Crónica del observantísimo Convento de Madres Capuchinas de la Exaltación de el Santísimo Sacramento en la ciudad de Murcia*, Madrid 1736.

139. Cf. L. I. ZEVALLOS, *Vida, virtudes, favores del cielo...* p. 236: «Sin memoria, y como inhábil».

140. Cf. L. I. ZEVALLOS, *Vida, virtudes, favores del cielo...* p. 104: «Grandes fueron los rigores penitentísimos destes tres ejercicios de la Cruz, Oración del Huerto y cárcel, o sótano, en que estuvo el Salvador. Pero sin comparación, más cruel y doloroso, fue el que practicó contra su cuerpo virgen, para imitar el Passo de los Azotes; porque enardecida su alma en el amor de Dios, y con los impulsos y ansias de la imitación de Christo, se había atar a una Columna, o Madero, y por una o dos Religiosas, confidentes y calladas, a deshora de la noche, de ocho en ocho días, por espacio de siete años, (que después la obediencia modificó esta excessiva crueldad), se había azotar con los instrumentos, que diximos, haziendo en ella una carnicería, por imitar a su Amado en el Pretorio de Pilatos y Passo de la Columna».

141. Cf. L. I. ZEVALLOS, *ibíd.*, p. 247: «Su entierro, exequias, concepto de su santidad [...] Luego que expiró la Venerable Madre, quedó su Cuerpo no feo, denegrido, ni pálido, sin causar horror o temor, como suele suceder en los demás».

142. APost, [*Beat. et Can. V.S.D. Mariae Angelae Astorch, Monial. Cappuccinae, et Fundatricis Monast. Caesaraugustani et Murciensis*]. *Copia publ[ic]a Processus*

anys 1773-1776 foren promulgats els decrets d'aprovació dels escrits, i l'any 1850 es publicà el d'heroïcitats de virtuts, amb un dictamen mèdic favorable l'any 1926, quan fou reconeguda una guarició atribuïda a la intercessió de Sor Àngela; una guarició que fou revalidada l'any 1980 per un nou dictamen pericial, que l'any 1981 reconegueren els membres de la Congregació dels Sants, la qual en preparà la beatificació, celebrada, finalment, a Roma el dia 23 de maig de 1982.

L'any 1773, durant la primera fase del procés diocesà de beatificació, a petició de les monges caputxines de Múrcia, el jesuïta Luis-Ignacio Zevallos publicà una extensa biografia de Sor Àngela Astorch,¹⁴³ on a més de posar en relleu la fama de santedat de Sor Àngela,¹⁴⁴ oferí valuoses notícies sobre la vida i espiritualitat de les primitives caputxines,¹⁴⁵ tot remarcant com la beata Astorch fou molt devota del Sagrat Cor de Jesús¹⁴⁶ i presentant-la, allora, com a pione-

Aucto[rita]te Ap[osto]lica in Civitate Murciae constructi, super virtutibus et Miraculis in specie d[ic]tae Ven[erabile] S[ervae] D[ei]. Pel que fa a la còpia autèntica dels escrits de Sor Àngela Astorch, els trobem també a l'arxiu de la Postulació General dels framenors caputxins, compilats en un volum relligat amb tapes flexibles de pergamí, titulat: *Scritti della Venerabile Serva di Dio Maria Angela Astorch*; APost, Sig. 10-A-24.

143. BHC, *Vida, virtudes, favores del cielo, milagros y prodigios, de la V. Madre Sor Maria Àngela Astorch [sic], religiosa capuchina natural de Barcelona; fundadora en la ciudad de Murcia de su Ilust[r]e Convento de Capuchinas, de la Exaltación del Santísimo Sacramento. Por el Padre Luis Ignacio Zevallos, de la Compañía de Jesús.* Madrid: Imp. G. Roxo 1733.

144. L. I. ZEVALLOS, *ibíd.*, f. 8 v: «[H]aviendo muerto con fama de santidad, y heroica virtud, en este Convento observantísimo de Madres Capuchinas Descalças en la Ciudad de Murcia, año 1665, su grande Fundadora, la esclarecida Virgen, Esposa de Christo y V. Madre Sor María Àngela Astorch, procuraron y consiguieron inmediatamente a su fallecimiento, como tan buenas Hijas, sus Religiosas y Súbditas, se formasen Processos Jurídicos ante el Ordinario, el Ilmo. Señor D. Matheo Legassa Bogueyro, Arçobispo Obispo de Cartagena». Sobretot, vegeu *De Venerabili Angela Maria Astorch, Fundatricis Monasteriorum Caesaraugustani et Murciensis Monialium Capuccinarum. Commentariolus erutus ex Actis illius causae exhibitis S. S. Rituum Congregationi*, Roma 1827.

145. Cf. L. I. ZEVALLOS, *Vida, virtudes, favores del cielo...* pp. 538-573: «1. Elogio de aquella gran muger y V. Madre Sor Francisca Gertrudis Díez de Béjar; 2. Elogio de la Madre Sor María Inés de Villaseca; 3. Elogio de la Madre Sor Clara de Sessé; 4. Elogio de la Madre Sor Arcángela Amatrain; 5. Elogio de la Madre Sor Isabel Antonia Salabert».

146. Cf. S. PUIG, *La Madre Serafina...* p. 99: «Doctora mística por sus escritos,

ra d'aquesta moderna devoció cristològica¹⁴⁷ alguns anys abans de les revelacions de Paray-le-Monial que rebé per a tota l'Església Santa Margarida d'Alacoque.¹⁴⁸

També la beata Maria Àngela Astorch fou devotíssima de l'Eucaristia, tant, que sofrí moltíssimes angúnies pels ultratges que cometien els protestants i els soldats en contra de Jesús Sagramentat, de manera que la beata caputxina hauria volgut recollir i salvaguardar totes les custòdies profanades.¹⁴⁹ Motivat per aquest intens amor a l'Eucaristia, i per la seva fonda identitat catòlica, la beata Astorch volgué dedicar l'església del convent de caputxines de Múrcia a l'Exaltació del Santíssim Sagrament,¹⁵⁰ per tal de reparar i expiar les profanacions que, durant la Guerra de Separació, efectuaren les tropes militars en algunes esglésies del Principat de Catalunya.¹⁵¹

especialmente por las *Constituciones del amor divino*, que Dios le reveló, y apóstol celosísimo de la devoción al Sagrado Corazón de Jesús, que propagó e inspirados documentos recientemente remitidos a Roma para su examen, instituyó además en Zaragoza, en 1640 [1626!], antes de la aparición de Jesucristo a la Beata Margarita de Alacoque, la primera confraternidad del Sagrado Corazón de Jesús, bajo el título de *Monte de Piedad del Sagrado corazón de Jesús en sufragio de las almas del Purgatorio*. Hizo voto de dirigirse siempre a la perfección; Nuestro Señor reposó en forma de niño en su corazón, como canta en su *Somni de Sant Joan* nuestro inmortal Verdaguer».

147. Cf. V. SERRA DE MANRESA, «Catalunya i la devoció al Sagrat Cor: els orígens i els principals propagadors» *ASTar* 80 (2007) 125-126.

148. Cf. *Pràctica de la devoció al Santíssim Cor de Jesús*, Barcelona 1847, Introd. f. IV: «Però antes que la V. Margarida [d'Alacoque], la havia practicada una devota religiosa natural de aquest Principat [de Catalunya], la V. M. Sor Maria Àngela Astorch, fundadora de las Monjas Caputxinas en Zaragoza y Murcia».

149. APost, *Scritti...* f. 11 r: «[Un día] de pronto, se me representó como los herejes enemigos de Ntra. Sta. fee chatólica [h]avían saqueado la isla del Brasil, y dióme terrible pena y cuydado que [h]abrían echo los tales de las custodias y del SSmo. Cuerpo de Christo Sagramentado, y me dió una pasión y ansia de recogerlas y traerlas a España, grandísima».

150. Cf. N. TORRECILLA, *La primera y penitentíssima...* p. 9: «Impulso que tuvo el Señor Don Alexos de Boxadós y de Llull, Doctor en ambos derechos, Canónigo de la Santa Yglesia de Barcelona, e Inquisidor Apostólico del Reyno de Murcia, para fundar el Convento de Madres Capuchinas, dedicado a la *Exaltación del Santísimo Sacramento* en la Ciudad de Murcia».

151. Cf. N. TORRECILLA, *La primera y penitentíssima...* pp. 9-10: «Apenas llegaron las voraces llamas del fuego acometer sacrílegas las especies Sacramentales en el Principado de Cataluña, [...] el señor don Alexos de Boxadós y de Llull [...] resolvió

Aquest monestir murcià de caputxines fou bastit en unes cases i hortes que adquirí, per aquesta finalitat, el reverend Aleix de Boixadors en el carrer Nou de Múrcia,¹⁵² i fou inaugurat el dia 28 de juliol de 1645:

El señor don Alexos, con su acostumbrada cortesía, dió a la Reverenda Madre Soror María Ángela Astorch, Fundadora y Abadessa, las llaves del Convento [...] y entraron las Reverendas Madres Fundadoras en la clausura a veynte y ocho de julio, poco antes de las Ave Marías, que rezaron en el Choro, Año de mil seyscientos quarenta y cinco.¹⁵³

El rei Felip IV col·laborà amb notables aportacions econòmiques, de manera que aquesta protecció règia facilità l'ingrés al monestir de les noies de Múrcia que no tenien possibilitats econòmiques per aportar una dot.¹⁵⁴ Aquest monestir murcià de caputxines, a més d'honorar l'Eucaristia, fou fundat per tal d'acollir a noies pobres, sense dot, tal com ho escriví el patrocinador de la fundació en un extens memorial datat a Múrcia el 23 de maig de 1645:

zeloso, y afectuoso a este inefable misterio de Fe en su corazón, solicitar, y mientras viviere procurar por todos caminos el desagravio. Discurriendo con eficacia, y cuidado, escogió por lo mejor, y proporcionado medio, consagrar un Coro de Virgenes a la exaltación de este omnipotentísimo Señor Sacramentado, que observando Religión penitentísima». En una carta dels Diputats de la Generalitat de Catalunya, del 18 de setembre de 1640, adreçada al rei Felip IV, suplicaven al monarca que impedis l'entrada a Catalunya de «los soldados sacrílechs y excomunicats, per haver cremat dos vegades lo Santíssim Sagrament, que sia alabat», editada per V. SERRA DE MANRESA, «Bernardí de Manlleu en el context de la Guerra de Separació. Notícia d'alguns documents inèdits», *Pedralbes* 10 (1990) 173.

152. Cf. N. TORRECILLA, *La primera y penitentísima...* p. 13: «Compró el señor don Alexos unas casas principales en la calle nueva desta Ciudad [...] en 21 días se formaron y fabricaron Yglesia harto capaz, campana, Choro, Sacristía, Confessionario, Comulgatorio, Portería, Torno, Tinagero, Cozina, Refectorio, *de profundis*, Tribuna, Sacristía, a dentro grande y capaz dormitorio, una Huerta no pequeña, con una Azequia grande de agua corriente que passa por ella, y reducido todo dentro de la clausura necesaria».

153. N. TORRECILLA, *Ibid.*, p. 15.

154. N. TORRECILLA, *Ibid.*, p. 16: «Motivado el Rey nuestro señor, el cooperar en hecho tan propio de su Augustísima Casa, [ha] conseguido las colocaciones de muchísimas pobres Donzellas desta Ciudad de Murcia».

En la ciudad de Murcia [h]ay más abundancia de mugeres [...] de cortos caudales; y así será [de] gran utilidad pública que las hijas de padres honrados della, hallen esta colocación tan virtuosa sin el gasto de las dotes de otros conventos. Porque esta Religión [de capuchinas] no la admite, ni tampoco rentas en posesión, ni propiedad.¹⁵⁵

Durant el llarg sojorn de la beata Astorch en aquest monestir de Múrcia, la caputxina catalana sofrí un gran enyorament¹⁵⁶ per mor de les greus dificultats que passava la seva Pàtria, Catalunya, quan, annexionada a França, patia els estralls de la Guerra de Separació, especialment la violència de les tropes castellanques que oprimien una població castigada i empobrida pels allotjaments de les tropes i afeblida, encara, per la pesta i les guerres, tal com ella mateixa ho escriví el maig de 1651:

Primero día de Mayo deste Año de 1651. Después de [h]aver comulgado, rogando por los trabajos de mi patria, y peste tan grande como disian [h]avía, ofreciendo para su remedio todas las comuniones de las religiosas y la mía para la salvación de los apestados.¹⁵⁷

En efecte, Sor Àngela Astorch sofrí moltíssim per la situació de Catalunya durant la Guerra de Separació¹⁵⁸ essent-li, òbviamment, impossible de pregar per la victòria de les tropes castellanques en con-

155. N. TORRECILLA, *Ibíd.*, pp. 18-19.

156. Poc després d'iniciada la revolta catalana de 1640, la beata Astorch escriví, com de passada, dins dels seus escrits espirituals que: «En este [mesmo] año de 1640 o quarenta y uno, en una ocasión, cantando vísperas, de pronto reberberaron en mi memoria los trabajos de mi patria y principado de Cataluña, y esto con una melancolía y tristeza que desfallecía mi corazón, y no me podía tener en pie»; APost, *Scritti...* f. 72 v.

157. APost, *Scritti...* f. 76 r.

158. Cf. M. A. ASTORCH, *Mi camino interior. Relatos autobiográficos*, Madrid 1985, n. 575: «En el tiempo que gobernó el Conde Duque [de Olivares] la monarquía [de Felipe IV] por espacio de doce años, padeció mi alma y corazón. [...] Mi vida, Padre, me parecía un soplo. Entendí que por todo el principado de Cataluña durarían doce años (las guerras) y tan sangrientas, que no perdonarían a justos ni pecadores, ni a los niños, pues los echaban vivos en los ríos, sólo por no admitir el papel sellado. Duraron doce años. Ni a las iglesias no perdonó ni a los altares».

tra del poble català. Al llarg dels seus escrits autobiogràfics, Sor Àngela Astorch, explica, amb molta gràcia, algunes anècdotes ocorregudes durant el viatge de Saragossa a Múrcia (com ara la por que passaren a Oriola quan hi pernoctaren),¹⁵⁹ sense estalviar-nos la descripció, feta amb gran vivesa, del profund dolor que li causà haver de deixar el monestir de Barcelona en ocasió de l'expansió de les clarisses-caputxines als territoris hispans essent, aquest, el més gran, i difícil, acte d'obediència de la seva vida religiosa;¹⁶⁰ una vivència, prou indicativa, del gran amor que la beata Astorch professà a la pàtria catalana.

Àngela Astorch, al llarg dels seus escrits, es planyia d'allargar-se massa en la descripció de la seves experiències espirituals: «Padre y Sr. mío, mucho siento el ser larga y prolixa en mis comunicaciones de spiritu»;¹⁶¹ unes descripcions que eren sempre redactades en castellà, però amb un fort influx de la seva llengua materna, el català,¹⁶² i

159. APost, *Scritti...* f. 153 r: «Diéronos una pieza para pasar la noche, cuyas ventanas davan a la calle, en la qual, a tal [h]ora de la noche oymos [= oímos] un ruido y estruendo terrible de gatos, perros y grosería confusa, que parecía andavan exorcistas de demonios por el ayre junto a las ventanas de la pieza. Pasamos en silencio la noche sin osar disir nada las unas a las otras por no ocasionarnos más pavor. Sierto [= cierto] padesimos interiormente muchísimo toda la noche esperando amaneciera para tomar aliento».

160. APost, *Scritti...* f. 151 r: «[H]aviendo vivido en mi primitivo convento de Santa Margarita la Real de Barcelona trece años, me mandó la obediencia de mi prelado saliese a la fundación de la ciudad de Çaragoça, y fue en el año 1614 en 19 del mes de mayo. Fue mi sentimiento uno de los mayores que [h]e tenido en mi vida; y así el mayor acto de obediencia de ella [...] Fue mi salida para venir a esta ciudad de Murcia a fundar este convento de la Exaltación del SSmo. Sacramento el año 1645 [...] Fue el camino largo y trabajosos».

161. APost, *Scritti...* f. 86 v.

162. El P. Lázaro Iriarte, editor dels escrits de la Beata Astorch escriví: «No obstante su amor a la patria catalana y el empleo constante del catalán en su niñez y primera juventud, escribió siempre en castellano, aun en los años en que el destinatario fue su compaisano el inquisidor Boxadós, y con un dominio perfecto de esta lengua. Como es natural, no faltan algunos vocablos y giros catalanes; abundan también los aragonesismos, asimilados en los tres decenios de su permanencia en Zaragoza. Donde más se nota la ambigüedad es en la grafía de algunos sonidos, debido, sobre todo, a la persistencia de la fonética catalana»; *Beata María-Ángela Astorch (1592-1665): Mi camino interior. Relatos autobiográficos. Cuentas de espíritu. Opúsculos espirituales. Cartas*. Edición preparada por Lázaro Iriarte, Madrid 1985, Introd., p. 13. Vegeu sobretot, a l'APost, *Scritti della Venerabile Serva di Dio Maria Angela Astorch*, introd. s.f: «La lettura di questo scritto, che si estende a cento undeci pieghi,

escrites en diverses tongades.¹⁶³Tots els escrits d'Àngela Astorch foren compilats en ocasió del procés diocesà de beatificació, i transcrits acuradament en un volum que fou autenticat per ordre del bisbe de Cartagena.¹⁶⁴ Aquests relats autobiogràfics, que en bona part van ser editats per l'historiador caputxí Lázaro Iriarte,¹⁶⁵ foren publicats amb l'expressiu títol de *Mi camino interior*;¹⁶⁶ un títol suggerit per aquestes mateixes paraules que va repetint, amb relativa freqüència, Sor Àngela Astorch des dels inicicis de la seva autobiografia: «Mis Confesores me havían mandado escribir las cosas de *mi espíritu y camino interior*».¹⁶⁷

L'estil de Sor Àngela Astorch és força repetitiu, puix que té l'únic

o sia quatro cento quaranta quatro fogli e asai noioso, tanto per essere difusso, che per il cattivo carattere e lo stile in cui la Venerabile scriveva, ed anche per il suo linguaggio composto dal Castigliano e Catalano».

163. «Estos papeles continuan las cosas de mi espíritu desde que salí de Çaragoça, que fue el año de 1645 [h]asta medio verano deste de 1649»; APost, *Scritti...* f. 151 r.

164. APost, Sig. 10-A-24, *Scritti della Venerabile Serva di Dio Maria Angela Astorch*, (Roma, 18 març 1842): «Per incarico e commessione che mi é stata fatta dal'Ilmo. e Rvmo. Monsignore Andrea Frattini, Promotore della Fede, ho letto colla dovuta attenzione un tomo in foglio legato a la rústica, il quale secondo l'attestato e certificato dell'Revmo. ed Ilmo. Monsignore vescovo di Cartagena, é una copia autentica da suo ordine, per il suo secretario di Cámera data degli scritti della Venerabile Serva di Dio Sor Maria Angela Astorch». Aquesta còpia dels escrits fou preparada entre els anys 1832 i 1833 per José Sáenz de Tejada, Secretari de Cambra del bisbat de Cartagena, a petició de Sor Josefa-Francisca Martínez de Yeste, abadessa de les caputxines de Múrcia. Una volta tramesa a Roma, allí fou examinada pel bisbe d'Oriola Félix Herrero Valverde qui, durant el març de 1842 sojornà a Roma.

165. Cf. L. IRIARTE (ed.), *Mi camino interior...* pp. 15-16: «La copia fue realizada con un criterio de fidelidad meticulosa por dos amanuenses de bella y clara caligrafía. El primero, que transcribió la mayor parte de las cuentas de espíritu, traslada mecánicamente cada letra como la encuentra, con la grafía propia de la Beata [...] El segundo copista, que transcribió varios de los opúsculos y la relación autobiográfica, se toma la libertad de unir más racionalmente las palabras y de corregir la ortografía original [...] Terminada la copia, fue confrontada línea por línea con el original. Mandada a Roma».

166. L. IRIARTE (ed.), *Mi camino interior...* p. 20: «[Àngela Astorch] tuvo la conciencia de que el itinerario que Dios la hacía recorrer se salía de los carriles trillados; habla reiteradamente de lo que ella llama *mi camino interior*; un modo peculiar de comunicación con Dios, un conjunto de misericordias divinas. Por esta razón he titulado *Mi camino interior* al conjunto de escritos de la Beata».

167. APost, *Scritti...* f. 2 r i f. 54 r: «Este año de 1636, en veynte del mes de enero, dí cuenta a V. M. de todo mi modo de proceder en *mi camino interior*».

objectiu d'explicar al seu director espiritual, Aleix de Boixadors, les constants il·luminacions interiors i, també, la fermesa i constància en les seves penitències, com ara el deixuplinar-se fortament durant mitja hora maldant de revivre la flagel·lació de Crist;¹⁶⁸ un aspecte biogràfic que no es pot pas silenciar,¹⁶⁹ atesa la gran importància que tingué per a la vida espiritual de Sor Àngela Astorch. La beata Astorch, per a l'exercici de les deixuplines, emprà instruments que li laceraven el cos.¹⁷⁰

Al larg dels seus escrits la beata Astorch es mostra altament agraciada pel do de la contemplació,¹⁷¹ capaç de recollir-se internament amb extraordinària facilitat, i maldant per situar-se «en ocupación interior, encerrándome dentro de mi misma con mi Dios»,¹⁷² per tal d'assaborir les pregoneses inefables del misteri de Déu Trinitat,¹⁷³ viscudes en el seu cor contemplatiu especialment durant la pregària litúrgica.¹⁷⁴ Atesa aquesta rica experiència litúrgica, ha estat qualificada com *la mística del breviari*, i, alhora, ha estat presentada

168. APost, *Scritti...* f. 70 v: «finí en esto el ejercicio de la flagelación, que duró poco más o menos, media [h]ora, y mi alma quedó consoladísima», escriví l'any 1636 al seu seu confés la beata Astorch.

169. Cf. L. IRIARTE (ed.), *Mi camino interior...* p. 17: «Otro reparo provenía de las numerosas descripciones de las que la Beata llama *ejecuciones penales*, elemento integrante de su camino interior, humillaciones públicas, maceraciones corporales rebuscadas, en especial su afición a experimentar en propia carne los azotes del Señor en la columna constituyen un dato biográfico que no debe ignorarse».

170. Cf. L. IRIARTE (ed.), *Mi camino interior...* f. 11: «En cuanto a la penitencia, hacía tres disciplinas cada semana, siguiendo en eso la comunidad, lunes, miércoles y viernes, con tal afecto, que ordinariamente derramaba sangre en ellas por usar de instrumentos violentos. Fuera de éstas, hacía muchas a solas, sin ser registrada de nadie, con mucha fluxión de sangre. Vestía túnica de estameña, iba con solas unas sandalias; y por maravilla hice sino dos comidas cada día y muy poco cada vez».

171. APost, *Scritti...* f. 56 v: «En una <h>ocasión, viernes después de comulgar, me yso [= hizo] una misericordia Dios Ntro. Sr., y fué encerrarme en una profundidad interior, en la qual vine a estar olvidada de todas las cosas».

172. APost, *Scritti...* f. 6 r.

173. APost, *Scritti...* f. 12 r: «Día de la SSma. Trinidad, después de [h]aver comulgado, experimenté grandísima solemnidad y fiesta en lo íntimo y profundo de mi alma, y derretida en amorosas lágrimas, y comprendida de una profundidad y cantidad grande, experimenté la asistencia de las tres divinas personas dentro mi alma, con tanta claridad y distinción que no le pude ignorar».

174. Cf. L. IRIARTE (ed.), *Mi camino interior...* p. 11: «Mientras va recitando los salmos, las antífonas, los responsorios, se siente invadida de luz superior y arrebatada en Dios, sin que ello le impida mantener la atención externa a la ejecución coral».

com una de les figures més representatives i originals de la mística hispana del segle XVII.

Sor Àngela Astorch, a través dels seus escrits espirituals manifesta la gran mortificació que experimentà per fet d'haver de ser responsable, com abadessa,¹⁷⁵ del progrés espiritual de cadascuna de les germanes confiades: «Esme suma mortificasi3n verme prelada, y [h]aver de mandar. Tratar con criaturas es una continua violencia para mi sp3ritu».¹⁷⁶

L'any 1626, al ser elegida abadessa per primera vegada, la beata Astorch maldà per animar pastoralment la comunitat segons el voler de Santa Clara, esdevenint mare i serventa sol·lícita de totes les germanes. Amb aquesta finalitat, i seguint quasi literalment el text de les Constitucions del protomonestir de Barcelona, aprovades el 1603, elaborà les Constitucions del monestir de Saragossa, on accentuà els valors d'una veritable vida fraterna, seguint de prop l'esperit de Santa Clara i el testimoniatge de Sor Àngela Serafina Prat. Aquestes Constitucions,¹⁷⁷ publicades l'any 1629, tingueren diverses edicions i foren adoptades a bona part dels monestirs hispans, àdhuc al de Barcelona,¹⁷⁸ i foren practicades fins l'any 1927, quan foren publicades les primeres Constitucions Generals per a les clarisses-caputxines d'arreu del món.

6. LES CLARISSES-CAPUTXINES, UNA VIDA PREGÀRIA I PENITÈNCIA

En les pàgines d'una primitiva aproximació biogràfica que s'estampà sobre la vida i la irradiació espiritual de la fundadora de

175. APost, *Scritti...* f. 51 r: «Siempre siento el verme ocupada en los oficios de la religi3n y el yr [= ir] ocupada y con tantas atensiones y cuydados por el oficio de prelada, que del modo que padezco en mi interior y los sentimientos que padezco es imposible disirlo [= decirlo] pero no el padecerlos».

176. APost, *Scritti...* f. 159 r.

177. BHC, *Regla Primera de la Gloriosa Madre Santa Clara, y Estatutos y Constituciones de las Monjas Capuchinas*, Saragossa 1629.

178. BHC, *Regla Primera, y Estatutos*, Barcelona 1915, pp. 64-79: «Bula y Letras Apost3licas de nuestro muy Santo Padre Urbano VIII, concedidas en forma de Breve, *sub anulo Piscatoris*, para perpetua aprobaci3n y confirmaci3n de las Constituciones y Estatutos de las Monjas Capuchinas, con los que se guarda la primitiva Regla de la Bienaventurada Madre nuestra Santa Clara. Sacadas a instancia de la Madre Abadesa y demàs Religiosas Profesas del Convento de Capuchinas de Zaragoza».

les caputxines hispanes, s'indica, molt explícitament, que Sor Àngela Serafina Prat s'esforçà per tal de seguir fidelment la «observancia religiosa de la primitiva Regla de la gran Madre Santa Clara, reformada por su hija S. Colecta, [que] consiste en quatro votos esenciales: Pobreza, Obediencia, Castidad y Clausura».¹⁷⁹ Aquests vots eren viscuts per les religioses en un clima molt peculiar configurat per vivència d'una exigent clausura papal que ha caracteritzat les diverses generacions de caputxines, pràcticament fins els nostres dies; tant, que en les primeres Constitucions Generals, promulgades l'any 1927 s'indicava encara, ben explícitament, que «Las Monjas Capuchinas deben guardar con todo rigor la clausura papal».¹⁸⁰

També, per la seva banda, la beata Maria Àngela Astorch, al llarg dels seus escrits autobiogràfics fa esment d'algunes mortificacions i penitències¹⁸¹ que, dins el clima rigorós de la clausura papal, li foren imposades per les seves formadores; unes mortificacions marcades per un fort rigorisme espiritual que generà unes pràctiques penitencials força rares i extravagants, com ara llevar el tocat de la jove caputxina Sor Àngela Astorch per tal d'emascarar-li la cara amb carbons de la fogaina amb motiu d'haver-se complagut mirant la bellesa del seu rostre; o bé posar-li una mordassa als llavis per haver parlat amb certa arrogància...¹⁸²

Sor Àngela Serafina, la fundadora de les caputxines, semblantment, fou molt extremada en les pràctiques penitencials,

179. Cf. N. TORRECILLA, *La primera y penitentíssima...* f. 1. Alguns estudiosos de la vida ascètica, consideraven la clausura com una protecció necessària per al foment de la vida de castedat i, a més, també postulaven una clausura dels sentits; cf. M. DE ESPINOSA, *La religiosa mortificada*, Madrid 1799, pp. 146-147: «Considerad que el voto de clausura es el muro de la castidad y de todas las virtudes [...] A esta clausura forzosa del cuerpo añadid la de vuestros sentidos, para que guarnecidos de fortaleza conserven vuestra pureza interior».

180. BHC, *Constituciones de las Monjas Capuchinas*, Roma 1928, p. 88.

181. Sobre l'ascetisme i la vida de pregària i penitència de les primitives monges caputxines, vegeu V. SERRA DE MANRESA, «La vida quotidiana de les clarisses-caputxines a Catalunya i Mallorca: des de la fundació a les primeres constitucions generals (anys 1599-1927)», *ASTar* 75 (2002) 99-170.

182. Cf. M. A. ASTORCH, *Mi camino interior...* n. 11: «Que fuese destocada y tiznado el rostro, en penitencia de habérmelo mirado por estimación y vanidad [...] Hacíanme ir vendados los ojos, llevar una mordaza en la boca, ponerme todas las religiosas el pie desnudo sobre la boca y otras mortificaciones de comunidades muy recoletas».

especialment en l'ús de la deixuplina que, segons es recull en el procés de beatificació,¹⁸³ la sang que vessava mentre s'assotava esquitxava i tacava les parets de la cel·la,¹⁸⁴ fins i tot quan, essent encara seglar, vivia al carrer del Carme de Barcelona, amb Caterina Planes qui hagué d'emblanquinar les parets de l'estança on Àngela Serafina s'assotava.¹⁸⁵

Pel que fa a la vida de pregària i penitència de Sor Àngela Serafina Prat, i de les seves primeres seguidores, aquesta fou descrita, molt acuradament, pel comissari de la Inquisició a Múrcia, Nicolás Torrecilla, en una interessant obra que dedicà al canonge de la Seu de Barcelona, amb el càrrec d'Inquisidor del Regne de Múrcia i, alhora, protector i confessor de les caputxines, el reverend Aleix de Boixadors i de Llull, i que titulà de manera molt suggeridora: *La primera y penitentíssima Religión de Madres Capuchinas*.¹⁸⁶ Al llarg d'aquesta narració històrico-biogràfica hom hi troba una minuciosa descripció de les observances i pràctiques penitencials de la primera generació de clarisses-caputxines,¹⁸⁷ junt amb la relació de les tan «raras y heroicas virtudes de su gran Fundadora, la Reverenda y Venerable Soror Àngela Margarita Serafina, catalana ilustrísima».¹⁸⁸

183. Francesca Fabregat, manifestà en el procés de *non cultu* que: «ella declarant que hi havia entrat, veent que las parets eran molt negras [...] en ditas parets hi havia sang de dita Mare Serafina de quan se disciplinava», recollit per S. PUIG, *La Madre Serafina...* p. 6.

184. APost, *Copia Publica Transumpti...* f. 151 r: «Le sue discipline erano tanto sanguinose che imbrotavano le pareti della cella».

185. Segons la testimoniança del Reverend Bernat Alboy, rector de Castellfollit del Boix, qui, essent estudiant a Barcelona, veié: «como todas las paredes estaban salpicadas de sangre. Expliqué, admirado, a la Señora Planes lo que había visto, y me respondió que muy a menudo debía lavar las paredes de la sangre que a fuerza de disciplinas la Madre Serafina hacía brotar de su cuerpo»; recollit per I. TORRADEFLOT, dins *Crónicas...* Vol. I p. 372.

186. BCRoma, *La primera y penitentíssima Religión de Madres Capuchinas en España, fundada por la Reverenda y Venerable Madre Sor Àngela Margarita Serafina en la Ciudad de Barcelona, que describe el Licenciado Nicolás Torrecilla*, Múrcia 1646.

187. Per exemple, el capítol primer duu el títol de «Breve descripción del origen y primera institución de la penitentíssima Religión de Madres Capuchinas, fundada en España por la Reverenda y Venerable Madre Soror Àngela Margarita Serafina, en la Ciudad de Barcelona del Principado de Cataluña»; N. TORRECILLA, *La primera y penitentíssima...* f. 1.

188. Cf. N. TORRECILLA, *La primera y penitentíssima...* f. 6 r.

El reverend Nicolás Torrecilla descriu la vida de pregària i penitència de les primeres seguidors de la Mare Serafina Prat; una rica i exigent exigència espiritual que cal situar en el context del barroquisme. La vida penitent de les caputxines consistia en anar perpètuament descalces¹⁸⁹, en dormir poc sense llevar-se mai l'hàbit¹⁹⁰ i directament sobre fusta,¹⁹¹ en la recitació dels matines a mitja nit (trencant el descans nocturn), en els sovintejats dejunis¹⁹² i, sobretot, en els exercicis penitencials a través dels assots de les deixuplines,¹⁹³

189. Aquesta penitència permanent (no només en època hivernal, puix en tot temps les caputxines només es calçaven amb dues incòmodes soles, a guisa de sandàlia), venia ja marcada per la tradició del primer monestir napolità, que fundà la catalana Maria Llorença Llong: «Tutte vanno con i piedi ignudi, e portano solamente ne'piedi un pari di soole, come portano i Capuccini»; *Modo di vivere...* p. 5.

190. Les Constitucions renovades de 1927 encara mantenien la prohibició de llevar-se l'hàbit per dormir: «Siguiendo la antigua costumbre, las Monjas Capuchinas dormirán vestidas con el hábito, salvo que, por causas razonables, las dispense la Abadesa»; *Constituciones de las Monjas Capuchinas*, Roma 1928, p. 60.

191. Les clarisses, tant les reformades com les urbanites, solien dormir, però, sobre un jaç de palla: «Ordenamos que todas duerman en un jergón, cada una con sábanas y dos o tres mantas conformes a su estado, sin usar colchones, fuera de la necesidad, cuando por enfermedad o vejez sea necesario retirarse a la enfermería»; *Constituciones Generales para todas las Monjas y Religiosas sujetas a la obediencia de la Orden de N. S. P. Francisco en toda esta Familia Cismontana*, Barcelona 1884, p. 280. La tradició de clarisses-caputxines, en canvi, era la de dormir directament sobre la post, sense matalàs: «Duermen con el hábito aun [que] estén enfermas, duermen sobre una tarima [con] dos mantas debajo y una encima y una almohada de paja, lo mismo en invierno que en verano. Cuando están enfermas se les permite colchón»; ADB, *Nota del modo de vida que diariamente observan dichas MM. Capuchinas...* s.f.

192. Pel que fa als dejunis, ran de les noves Constitucions de 1927, es determinà, per a tots els monestirs, que: «En los días de ayuno se permitirá una sola comida principal, en la que podrán tomar pescado y vegetales, lactinios y huevos, y, como condimento, grasa y manteca. Se concede, además, la colación por la noche, pero excluyendo los huevos y lactinios, a menos que la costumbre de la región lo permitiese. Tampoco está prohibido tomar la parvedad por la mañana, según la costumbre local»; *Constituciones de las Monjas Capuchinas*, Roma 1928, p. 74.

193. Cf. N. TORRECILLA, *La primera y penitentísima...* ff. 1-3: «Todo el año Maytines a media noche, las Letanías mayores y una hora de oración; y después della tres días, Lunes, Miércoles y Viernes disciplina. A las cinco se levantan a Prima, y demás horas [canónicas], con otra hora de oración, y oyen Missa, vuelven a sus celdas a la labor en silencio hasta [la] hora de comer. A las dos al Choro a Vísperas, vuelven a sus celdas a la labor en silencio hasta las cinco. A las cinco Completas, las Letanías de nuestra Señora santísima, y hora de oración. El Adviento y Quaresma se ayuna con todos los viernes y sábados del año inviolablemente».

una pràctica penitencial, aquesta darrera, que les religioses no ometien mai, encara que el fred fos molt intens i que es realitzava per expiació dels pecats i en memòria de la Passió de Crist.¹⁹⁴

7. MOTS CONCLUSIUS

Amb aquesta ràpida descripció de la vida i espiritualitat de les fundadores de les caputxines a Nàpols, Barcelona i Múrcia, Maria Llorença Llong, Àngela Serafina Prat i Maria Àngela Astorch, que hem realitzat amb documentació d'arxiu (i ajudats amb l'ús de valuoses fonts impreses d'època molt poc conegudes i explorades), hem pogut aproximar-nos a la relectura, tan radical, dels aspectes de pregària i penitència en la vida de Santa Clara i de les primeres menoretes o damianites, que van realitzar les intrèpides introductores de la reforma de les clarisses-caputxines en la vida eclesial.¹⁹⁵ Sigui, doncs, aquesta nota d'història i d'espiritualitat una petita commemoració dels VIII segles dels inicis fundacionals de les clarisses, el 1212, que enguany és celebrat eclesialment, especialment tota la família franciscana.

194. Durant la disciplina, els salms i pregàries havien de recitar-se *adagio*, és a dir, a poc a poc, per tal d'allargar al màxim la durada de la penitència comunitària: «Il Lunedì, il Mercoledì & il Venerdì, dopo l'Ave Maria, fanno la Disciplina in memoria dell'acerbissima flagellazione di Gesù Christo, nel qual mentre con voce alta e lugubre cantano adagio il *Miserere*, il *De Profundis*, l'Antífona *Christus factus*»; *Modo di vivere...* p. 7.

195. Sobre l'expansió i forma de vida de les caputxines a casa nostra, vegeu V. SERRA DE MANRESA, *Les clarisses-caputxines a Catalunya i Mallorca: de la fundació a la guerra civil (1599-1939)*. Barcelona: Facultat de Teologia de Catalunya, 2002.

